

ISSN 2311-1844

Житомирський державний університет ім. І. Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра світової літератури та методик викладання
філологічних дисциплін

ПОЛІЛОГ

№ 8

Науково-публіцистичний збірник
Засновано у 2013 р.

Житомир
2020

УДК 82–92 : 82.09

Головний редактор

Володимир Єршов, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Ольга Рудюк, кандидат філологічних наук

Редакційна колегія:

Оксана Кучерук, доктор педагогічних наук

Олена Юрчук, доктор філологічних наук

Вікторія Білявська, кандидат філологічних наук

Тетяна Недашківська, кандидат філологічних наук

Андрій Усатий, кандидат педагогічних наук

Верстка, технічне редагування

Олеся Бондарчук

Жанна Ганько

Затверджено на засіданні
кафедри світової літератури та методик викладання
філологічних дисциплін
(протокол № 10 від 14 травня 2020 р.)

Державна реєстраційна служба України. Свідоцтво про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія ЖТ № 184/561-Р від 04.04.2013 р.

Адреса редколегії:

Житомирський державний університет імені Івана Франка.
10008. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, корп. 4, ауд 503.
e-mail кафедри: dydakt.lingv@gmail.com

© «Полілог», 2020.

ISSN 2311-1844

З М І С Т

ЕЙДОС ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ

Владислава БЕЛЬКО

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В
КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ВИДІВ
МИСТЕЦТВ 4

Іванна БІЛОУС

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ
ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО
ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ 8

Вікторія БІЛЯВСЬКА, Ольга

РУДЮК
СОЦІОКУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ
КОМПЛЕКС ПРОБЛЕМ «СПОГАДІВ ІЗ
ПОДОРОЖІ ДО СИБІРУ Й
ПЕРЕБУВАННЯ В БЕРЕЗОВІ ТА
САРАТОВІ» ЄВИ ФЕЛІНСЬКОЇ 12

Анастасія БОНДАР

ІСТИННИЙ ШЛЯХТИЧ К. ГЕЙНЧА:
МАНІФЕСТ ДО БАЛАГУЛІВ 17

Юлія ВАХОВСЬКА

ГРУПУВАННЯ ПЕРСОНАЖІВ У ТВОРІ
АЛЕКСАНДРА ГРОЗИ «ЯРМАРКОВА
МОЗАЙКА» 22

Інга ГОЛУБІВСЬКА

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЯ
ВОЛИНСЬКОЇ ШЛЯХТИ В ГАВЕНДІ
«ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З
ГАЛЬЧИНА» М. ЧАЙКОВСЬКОГО 26

Вікторія ДАЙНЕКА (КУЛЬБІДА)

ЗБАГАЧЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ
ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ
ЛЕКСИКИ 30

Ольга ІВАХОВА

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД
ДО ВИВЧЕННЯ СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН
МОВИ 35

Олександра КАЛЕНЧУК

ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У
РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТАРА
ХОЛЕРА» 40

Валерія КОЛГАНОВА

ЕЛЕМЕНТИ МІСТИЧНОГО У
НОВЕЛІСТИЦІ ЕДГАРА ПО 43

Світлана КРАТЮК

КОМПЕНТЕНТІСНЕ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЯК
ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА 46

Лілія ЛЕБЕДЕВА

СУЧАСНІ НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ 51

Дарина МЕЛЬНИК

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ
ПЕРСОНАЖІВ В ОПОВІДАННІ
«ГАРЯЧКА» ЕДВАРДА МАР'ЯНА
ГАЛЛІ 54

Мирослава ОСТАПОВЕЦЬ

«ПОДОРОЖ ДО МІСТЕЧКА» Ю. І.
КРАШЕВСЬКОГО: ПРОБЛЕМА
ЖАНРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ 58

Ольга РУДЮК, Вікторія

БІЛЯВСЬКА
МОТИВИ НОВЕЛІСТИКИ ГІЛБЕРТА
КІТА ЧЕСТЕРТОНА 62

Ольга СІБІЛЬОВА

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ
ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В
СТАРШІЙ ШКОЛІ 66

Каріна СВОБОДА

ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ДУХОВНОГО СВІТУ УЧНІВ СТАРШИХ
КЛАСІВ 69



VPOWERH

Галія ІМАНБЕКОВА

ПЕРЕКЛАД ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ
ІВАНА ФРАНКА КАЗАХСЬКОЮ
МОВОЮ 72

Владислава БЕЛЬКО,
студентка 5 курсу ІФЖ
Л. А. БАШМАНІВСЬКА,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ

У статті розглянуто поняття художнього сприймання літератури як мистецтва слова. Досліджено психологічні механізми розуміння тексту. Виділено методологічні принципи інтерпретації тексту, а також класифікації видів сприймання.

Художнє сприймання є актуальною та складною проблемою сучасності. Її вирішують філософи, соціологи, естетики, психологи, фізіологи, літературознавці, кібернетики та мистецтвознавці. У наукових працях ми знайшли безліч дефініцій терміна сприймання. Воно розглядається як переробка інформації [5]; як різновид діяльності [2]; як акт мислення [10]; як знаходження систем різних зв'язків в об'єкті [10]; як розв'язання завдання [3]. У передмові до збірника «Сила мистецтв» М. Храпченко наголошує на важливих положеннях аналізу проблеми художньої перцепції. Автор переконує, що сприймання кожного виду мистецтв є унікальним та своєрідним. Ми погоджуємося з таким твердженням. Так, наприклад, літературі не потрібен виконавець. Але в контексті музики слова відіграють велику роль [8, с. 5–9].

Досліджуючи сприймання творів різних видів мистецтв, необхідно наголосити на тих формах, у яких відбувається ця перцепція. Якщо в театрі вона носить колективний характер, то література має суто індивідуальний характер. Існують й інші проблеми, пов'язані зі специфікою естетичного впливу різних видів мистецтв.

Мета статті – дослідити особливості сприймання художньої літератури в контексті різних видів мистецтв, проаналізувати класифікації сприймання художньої літератури. Методологічною основою є положення про всебічний і гармонійний розвиток творчих здібностей школярів, наукові психолого-педагогічні праці про взаємозв'язок мистецтва слова з іншими видами мистецтв.

Український філософ С. Черепанова пише: «Твір мистецтва народжується двічі, спочатку як діяльність художника, а потім у діалозі естетичного співпереживання й співтворчості відбувається таїнство: буття світу щоразу вперше відкривається людині в загальнокультурних архетипах Слова (Логосу), Кольору, Мелодії, Пластики...» [9, с. 7].

На сучасному уроці української літератури використовуються як колективне, так й індивідуальне сприймання художнього тексту. Керівництво колективним читанням у класі не може бути авторитарним.

І. Дзюба наголошує, що ні в якому разі «не треба розуміти так, ніби сам по собі твір ніякого певного змісту не має, а зміст той, кожного разу інакший, вкладається в нього ззовні й довільно. Нічого подібного. Адже всі оті потенційні «змісти», які вже реалізувалися в чиемусь сприйнятті або ще тільки ждуть такої реалізації, – закладені у внутрішній формі твору, системі образів, і вони тим невичерпніші, чим пластичніша й гнучкіша внутрішня форма. Можна сказати, що зміст великих творів мистецтва зростає разом із зростанням духовного досвіду людства» [4, с. 549]. Кожен вид мистецтва створює художній образ сам по собі, і в кожному випадку образ має спільні риси всіх видів мистецтва: він зображує конкретну подію, людину, факт, ситуацію. Наприклад, уривок із книги М. Коцюбинського «Ранок у лісі» у п'ятому класі, за думкою Є. Пасічника, повинен поєднуватися з коротким аналізом зображення, що показує пробудження лісу під час прослуховування відповідної музики. Це допоможе учням глибше сприймати красу опису літнього ранку, зрозуміти, що таке пейзаж, особливості часової послідовності в описі природи, голос, «думки і почуття, що пронизують твір» [6, с. 157].

Аналогічно в дослідженні вірша В. Сосюри «Весна» використовуються картини «Весна» М. Ткаченка та «Бездоріжжя» С. Васильківського. Узагалі використання різних видів мистецтва у вивченні літератури стало одним із загальноприйнятих методологічних прийомів, що допомагають краще зрозуміти глибокий зміст образів літератури. Є. Пасічник розглядає проблему сприйняття учнями художнього твору в процесі його читання: «спілкування з твором може бути тільки тоді успішним, коли активізується життєвий досвід учня, творча уява, емоційна образна пам'ять. Чим глибше проникає читач у художні образи, тим глибше можуть бути й образні узагальнення» [6, с. 53]. Загальновідомо, що центральним психологічним механізмом розуміння художнього твору є переклад мови образів на внутрішню мову читача. Він має назву інтерпретація. Виділяють індивідуальне та мистецтвознавче роз'яснення. Перше – багатозначне, варіативне. Воно залежить від культурного рівня людини, її естетичного досвіду, освіченості. Друге – професійне, засноване на наукових принципах, за допомогою яких складна структура художньої одиниці перекладається на логічну мову мистецтвознавства. Мистецтвознавчі інтерпретації поділяються на літературознавчу, живописну, графічну тощо.

Важливого значення в зрозумінні глибинності твору посідає знання реципієнта мови. Тоді читач легко вступає в контакт із твором мистецтва, вдається до його «перекладу на свою мову». Наявність різноманітних інтерпретацій того самого твору – нормальне, природне та психологічно мотивоване явище.

У методичному посібнику Б. Степанишина «Викладання української літератури в школі» висловлено загальні побажання щодо теоретичного обґрунтування особливостей художнього сприймання: «Головне – подолати наївний реалістичний підхід, мислити художніми образами, зрозуміти метафоричну мову літературного твору, функціональне значення художніх засобів, відчувати асоціативне багатство слова, здатність сприймати умовність художньої форми,

поетичний домисел. Разом узяті, ці вміння приводять до інтенсивного естетичного переживання» [7, с. 231]. Н. Білоус провела дослідження, аби з'ясувати, чи актуальні ці схеми в сучасному суспільстві. На основі відповідей реципієнтів, які засвідчили різні рівні уяви (констатувальний, репродуктивний, аналітично-узагальнювальний, творчий), методист побудувала таку класифікацію сприймання читачами літературного твору:

- сприймання на рівні змісту твору (сюжет, фабула, зображені картини, описи подій);
- сприймання на рівні теми-ідеї твору;
- сприймання на рівні осмислення поведінки персонажів;
- сприймання на рівні взаємодії тексту і підтексту;
- сприймання на рівні художньої структури образів (художня деталь, форма, макро- та мікрообраз);
- сприймання творче (на уявно-асоціативному рівні);
- сприймання художньо-синтетичне (цілісне бачення художнього твору);
- сприймання на рівні позатекстових асоціацій (особистісне, чуттєве прочитання) [1, с. 94].

Отже, вивчення літератури у взаємозв'язку з іншими мистецтвами – це особлива царина творчої діяльності. Вона має ґрунтуватися на знаннях загальних закономірностей розвитку мистецтв. Успішне керівництво сприйманням художнього твору у взаємозв'язку з різними видами мистецтв дозволить зробити цікавішим вивчення літератури в школі. Безумовно, учителю необхідно знати складники змісту й форми якнайдоцільніше, щоб аналіз художнього твору був повним та довершеним.

V. Belko. Особенности восприятия художественной литературы в контексте различных видов искусств.

В статье рассмотрено понятие художественного восприятия литературы как искусства слова. Исследованы психологические механизмы понимания текста. Выделены методологические принципы интерпретации текста, а также классификации видов восприятия.

V. Belko. Particular Qualities of Perception of Fiction in the Context of Different Types of Arts.

In the article the concept of artistic perception of literature considers as the art of speech. Psychological mechanisms of text comprehension are investigated. Methodological principles of text interpretation are highlighted as well as classification of types of perception.

Список використаної літератури:

1. Білоус Н. Підготовка студентів вузу до викладання літератури як мистецтва слова : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К, 1998. 169 с.
2. Запорожец А., Венгер Л., Зинченко В., Рудская А. Восприятие и действие / под ред. А. Запорожца. М.: Просвещение, 1967. 322 с.
3. Грегори Р. Разумный глаз / Пер. с англ. и предисл. д-ра мед. наук А. И. Когана. М.: Мир, 1972. 216 с.
4. Дзюба І. Читач як естетична проблема у працях Олександра Білецького // З криниці літ: тритомник. К.: Обереги: Гелікон, 2001. (Сер. «Укр. модерна л-ра»). Т. 2. С. 544–561.
5. Моль А. Теория информации и эстетическое восприятие / Пер. с франц. Б. Власюка, Ю. Кичатова и А. Теймана. М.: Мир, 1966. 351 с.
6. Пасічник Е. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
7. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя. К.: РВЦ «Проза», 1995. 255 с.
8. Храпченко М. Сила искусства // Художественное восприятие: Сб. 1 / Под ред. Б. Мейлаха. Л.: Наука, 1978. 278 с.
9. Черепанова С. Проблема людини в українському мистецтві: навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 296 с.
10. Якобсон П. Психология художественного восприятия. М.: Искусство, 1964. 85 с.



Іванна БІЛОУС,
студентка 5 курсу ІФЖ

Л. С. ШЕВЦОВА,
доцент

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ ПРОСТОГО ОДНОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

У статті розкрито проблему комунікативного спрямування у вивчення синтаксичних тем, зокрема простого односкладного речення. Особлива увага звертається на граматичну модель та типи односкладних речень, формування комунікативної компетентності.

Формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини – основні завдання, що стоять перед загальноосвітньою школою. Тому основна мета вчителів-словесників – сприяти мовленнєвому розвитку школярів, які уміли б змістовно, зв'язно і стилістично грамотно висловлювати свої думки. Ця мета реалізується у процесі формування особистості, яка «володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами в різних формах, сферах та жанрах мовлення, тобто в забезпеченні мовленнєвої компетенції учнів, що є однією з найважливіших умов їхньої соціалізації» [4, с. 18].

Мовна освіта в Україні передбачає вдосконалення технології навчального процесу, наближення його до вимог сучасного суспільства, яке потребує інтелектуально розвинених і відданих своїй державі громадян, людей, що вільно і легко можуть спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної. Нинішня школа може цього досягти за умов підвищення рівня викладання мови, розв'язання багатьох методичних проблем, пошуків нових підходів до навчання мови у школах усіх типів.

Співвідношення теорії і практики є однією з таких проблем, що давно хвилює учених-методистів, вчителів та потребує переосмислення. Мова йде не тільки про лінгвістичну теорію і практику та їх реалізацію на уроках української мови, а й про теоретичні положення сучасної методики як науки. Адже більшість учителів розглядає цю проблему як співвідношення теоретичного матеріалу і практичної діяльності учнів на уроці. Саме тому не виникає заперечень щодо того, що перевагу слід надавати практичній роботі, бо саме вона впливає на формування мовленнєвих умінь і навичок. Ці ідеї закладені у Концепції мовної освіти, відбиті у чинних нині шкільних програмах та підручниках [3, с. 8].

Мовленнєва компетентність полягає в умінні застосувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями,

адекватними меті спілкування, і виявляється у володінні мовленнєвими вміннями та навичками на основі засвоєних мовленнєвозначних понять.

Мовна та мовленнєва компетентності учнів ґрунтуються на усвідомленні основної функції української мови – комунікативної, яка забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв та впливає на їхній духовний розвиток. Адже комунікація відбувається у процесі мовленнєвої діяльності.

Спілкування відбувається у процесі розв'язання комунікативних завдань, спрямованих на формування вмінь визначати потреби спілкування, виступати у ролі мовця і співрозмовника, сприймати почуте та прочитане, створювати усні і письмові висловлювання відповідно до потреб суспільства.

Отже, сутність комунікативного спрямування виявляється у навчанні учнів розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння високим рівнем спілкування рідною мовою. Головна увага має бути приділена всебічному мовленнєвому розвитку учнів, виходячи з основної мети навчання рідної мови. Цьому підпорядковується розв'язання комунікативних завдань [3, с. 9].

У ранніх працях з мовознавства синтаксис усвідомлювався як учення про сполучення слів. Згодом під сполученням слів мовознавці почали розуміти речення. Так розуміння синтаксису в наш час ускладнилося.

Запровадження вчення про речення показало, що термін «синтаксис» у прямому розумінні слова передбачає тільки сполучення, поєднання певних одиниць, а речення не завжди побудовані з кількох компонентів, наприклад, однослівні.

Можна сформулювати таке визначення «речення». Речення – це таке висловлення, яке називає одну окрему ситуацію і повідомляє про неї, має граматичне значення предикативності і форму у вигляді граматичних чи семантичних моделей, їх парадигм та комунікативних варіантів з особливою інтонацією. Розрізняють двоскладні та односкладні речення, прості та складні та ін.

Останнім часом у системних описах мови існують нетрадиційні класифікації простих речень, що відображають факти нових досліджень їх граматичної структури. Просте речення або описується на рівнях – формальному, смислово, комунікативному, або конкретизується від основної схеми до її модифікації у мовленні [5, с. 125].

Граматична модель речення встановлюється:

I. На семантико-граматичному рівні – в розповідній модальності за ознаками:

- а) односкладності й двоскладності;
- б) неускладненої й ускладненої структури.

II. На рівні комунікативного призначення за ознаками:

- а) модальності: питальної (у різновидах), спонукальної та ін.;
- б) емпізи, вокативних утворень;
- в) ситуацій розмовного мовлення: слова – еквіваленти речень.

III. На рівні синтаксичних процесів, які не типізують речень і не є кваліфікаційними ознаками:

- а) неповнота: ситуативна і діалогічна;
- б) окремі види ускладнення: вставлення і парцеляція;
- в) види членування речень: сегментація, взаємодія простих речень і складних;
- г) порядок слів, що поєднує власне граматичний рівень речення з комунікативним.

Кожен із цих рівнів об'єднує багато проблемних питань, тому що для граматики важливо встановлювати правильні, регулярні, відтворювані моделі. Проте багато граматичних ознак простого речення не підлягають такому однозначному моделюванню, зокрема ускладнення, в якому в описових граматиках української мови досі об'єднуються різнофункціональні явища, як, наприклад, однорідність і вставлення.

Структурно-семантичні типи простого речення виражають двочленну думку: предмет мовлення та його предикативну характеристику. У двоскладних реченнях предмет мовлення називається підметом. Формування та існування односкладних речень усіх типів викликано необхідністю актуалізації саме одного компонента висловлюваної думки. Переважно таким компонентом є предикативна характеристика підмета мовлення: дія, стан, кваліфікація, оцінка тощо. Синтаксична позиція підмета дозволяє представити діяча невизначеного, узагальненого, ввести в семантичну структуру односкладних речень образи, які можуть бути описані в попередньому або в наступному контекстах.

Оскільки у двоскладному реченні основна структурна ознака – це наявність підмета і присудка, в односкладному – це відсутність одного з них, то предикативність як віднесеність повідомлюваного до реальної дійсності (тобто повідомлюване як факт дійсності) властива будь-якому реченню.

Односкладні речення становлять значний фрагмент синтаксису слов'янських мов. Актуальним видається формування погляду на односкладне речення як на питому синтаксичну одиницю, а не похідну від іншої, на її комунікативну природу, зумовлену психологічними та культурними особливостями етносу – носія мови [1, с. 86].

Одночленними називаються прості речення, моделі яких мають лише один головний член для нероздільного вираження суб'єкта, предиката й предикативних відношень. Коли в реченні є його головний член, то воно вважається повним, бо другого головного члена тут не лише нема, але й бути не може [2, с. 110].

У сучасному мовознавстві немає однозначного тлумачення, чіткого окреслення об'єкта дослідження. Виокремлення формально-граматичного, семантико-синтаксичного і комунікативного аспектів синтаксису сприяє уточненню поняття односкладності з формально-граматичного та семантичного погляду.

Отже, комунікативна спрямованість навчання мови вимагає певної перебудови навчального процесу, зокрема змісту і структури уроків. Цей процес передбачає вдосконалення комунікативних умінь та навичок, що забезпечить формування мовної та мовленнєвої компетентності.

Визначення сутності простого односкладного речення має велике значення. Адже ці речення мають своєрідну специфіку, яка полягає в лаконічності, актуалізації найважливішого повідомлення. Це питання відображає різноманітні погляди вчених на статус односкладних речень у синтаксисі, вказує на вагомість вивчення односкладних речень у школі.

И. Белоус. Коммуникативный аспект изучения простого односоставного предложения.

В статье раскрывается проблема коммуникативной направленности в изучении синтаксических тем, в частности простого односоставного предложения. Особое внимание уделяется грамматической модели и типам односоставных предложений, формированию коммуникативной компетентности.

I. Bilous. The Communicative Aspect of Studying a Simple One-syllable Sentence.

The article reveals the problem of communicative orientation in the study of syntactic topics, in particular a simple one-syllable sentence. Particular attention is paid to the grammatical model and types of simple sentences, the formation of communicative competence.

Список використаної літератури:

1. Брицин В., Жайворонюк В. Односкладні речення слов'янських мов у функціонально-граматичному та етнолінгвістичному аспектах // Мовознавство, 2003. №2–3. С. 86–95.
2. Каранська Н. Синтаксис сучасної української літературної мови / К.: Вища школа, 1986. 178 с.
3. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // Українська мова і література в школі, 1999. № 3. С. 8–10.
4. Скуратівський Л., Біляєв О. та ін. Державний стандарт загальної середньої школи. Українська мова (проект) // Дивослово, 1997. №7. С. 18–37.
5. Слинько І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. К.: Вища шк., 1994. 670 с.



Вікторія БІЛЯВСЬКА,
*старший викладач кафедри світової літератури та
методик викладання філологічних дисциплін
ЖДУ імені Івана Франка*
Ольга РУДЮК,
*старший викладач кафедри світової літератури та
методик викладання філологічних дисциплін
ЖДУ імені Івана Франка*

СОЦІОКУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОМПЛЕКС ПРОБЛЕМ «СПОГАДІВ ІЗ ПОДОРОЖІ ДО СИБІРУ Й ПЕРЕБУВАННЯ В БЕРЕЗОВІ ТА САРАТОВІ» ЄВИ ФЕЛІНСЬКОЇ

У статті проаналізовано проблематику, презентовану на сторінках «Спогадів із подорожі до Сибіру...» видатної волинянки, яку умовно об'єднуємо в екзистенційний та соціокультурно-історичний комплекси. Для «Спогадів із подорожі до Сибіру...» – провідними є проблеми екзистенційного комплексу, який включає в себе питання, що стосуються буття людини, її місця у світі, межі, які може досягнути її розум, а також усіх вимірів самотності, які Є. Фелінська відчула на власному досвіді.

Важливим завданням новітнього етапу розвитку української літератури й літературознавства, що віддзеркалює найновіші тенденції суспільного поступу, є пошук шляхів вирішення нагальних питань, які стосуються інтеграції національного та регіонального літературознавства у світовий та європейський мистецький простір при збереженні етнічної й ментальної автентичності національної літератури. Невід'ємною складовою цього дискурсу є дослідження мемуарної спадщини митців слова українсько-польського пограниччя доби романтизму, період творчості яких відбувався у подібних історико-культурних умовах. Яскравою, але, на жаль, мало відомою зіркою в каноні правобережних мемуаристів XIX ст. є постать Єви Фелінської (1793 – 1859) – письменниці та громадського діяча українсько-польського культурно-історичного пограниччя першої половини XIX ст., авторки побутових повістей, спогадів та мемуарів, ґрунтовне вивчення яких сприятиме розвитку вітчизняного літературознавства й осмисленню не лише літературних, але й багатьох інших проблем сучасності – суспільно-політичних, історичних, освітніх, ґендерних тощо.

До аналізу мемуаристики Є. Фелінської у літературознавчому та історико-культурному контексті зверталися М. Янік (стилістичні особливості «Спогадів із подорожі до Сибіру...» Є. Фелінської)[4], А. Кучинський (дослідження сибірського періоду заслання мемуаристики)[5], Х. М. Малговська (етапи створення «Спогадів із

подорожі до Сибіру...») [6], З. Трояновичова (мемуарна спадщина Є. Фелінської у контексті сибірської романтичної літератури)[10], В. Сливовська (участь Є. Фелінської в «Союзі польського народу» Ш. Конарського та подальші наслідки для мемуаристики)[9], А. Рочко (емоційний аспект у «Спогадах із подорожі до Сибіру...») [8], В. Єршов (особливості жанру мемуаристики Є. Фелінської)[1], М. Цвенк (життєвий і творчий шлях на основі архівних матеріалів)[2], та ін. Аналіз цих праць засвідчує той факт, що попри досить широкий діапазон звернень науковців до окремих проблем творчості Є. Фелінської, загалом її спадщина залишалася здебільшого на периферії сучасних літературознавчих студій, а проблематика «Спогадів із подорожі до Сибіру...» до сьогодні в українському літературознавстві є мало досліджуваною.

Вибір Є. Фелінською генологічних дефініцій для «Спогадів із подорожі до Сибіру...» і «Мемуарів із життя» зумовлено особливостями рефлексії минулого часу, які відрізняються один від іншого методологічним підходом в інтерпретації проблематики, властивостями віддзеркалення часопростору, предметного світу, способами організації характеру тексту (природа, світ, часопростір, форма, фактура та ін.), емоційністю вияву авторських пригадувань. Спогади – це літературно-мемуарний наративний жанр, у якому поданий опис давніх подій, учасником чи свідком яких був автор, відтворені портрети окремих людей із використанням відповідних композиційно-стилістичних засобів, біографічних та автобіографічних даних, нотаток, щоденників. Часова дистанція між подіями та їхнім описом скорочується, а прийом, використаний Є. Фелінською, що передбачає наявність елементів щоденника, дозволив взагалі скоротити відстань між дією та оповідністю. Окрім того жанр мемуарів передбачає ґрунтовне осмислення подій та зображення більш значного періоду часу із перспективи зрілого автора, що має на меті залишити по собі слід в історії та переказати власний досвід нащадкам. Для жанру спогадів характерна менша часова дистанція, і, як правило, вони пишуться під першими і найбільш сильними враженнями від певної події, тому їм притаманна високий рівень рефлексійності. У випадку із Є. Фелінською подією, яка послужила інтенцією, стало заслання до Сибіру та пізніше перебування в Саратові.

Проблематику, яка простежується на сторінка «Спогадів із подорожі до Сибіру...» (1852 – 1853) умовно можна поділити на два основних комплекси: екзистенційний, що втілює спектр питань, які стосуються самої мемуаристики, її душевного стану, переживань та внутрішніх рефлексій, та соціокультурно-історичний, який у свою чергу поділяється на проблеми, притаманні російській громаді Тобольська, Березова, Саратова та інших міст імперії, де довелося побувати авторці, та етноісторичні візії з життя корінного населення Сибіру – ненців або ж самоїдів та хантів або ж остяків. Поділ на комплекси здійснено на підставі принципу важливості.

Звернемося до кола питань, які у свій час гарантували твору Є. Фелінської певну ексклюзивність та читацький успіх, а крім того ще й

принесли славу та визнання літературно-критичного середовища середини XIX ст., а саме до етнокультурної візії життя корінних народів Півночі, хантів та ненців. Саме через комплекс проблем, які окреслювали матеріальну та духовну культуру цих спільнот, Є. Фелінську вважають предтечею сибірський етнографічних студій.

Однією із значущих предметів художнього осмислення у такому контексті постала проблема соціально-культурного співіснування корінних народностей – хантів та ненців і власне росіян. Є. Фелінська продовжує традиції польських мемуарів XVIII ст., які досліджували й висвітлювали процес завоювання Сибіру Росією та політику колонізації цих величезних теренів. Проте авторка з позиції людини середини XIX ст. вже могла оцінити їх масштаби та наслідки. Видатна волинянка, як і її попередники, чітко усвідомлювала багатоетнічність корінних народів Сибіру, називаючи їх автохтонами та земляками. Як зазначає польський літературознавець А. Рочко, ще мемуаристи XVIII ст. особливості корінних народів показували у порівнянні із росіянами, створюючи завжди негативний образ останніх, які використовували простоту і довірливість представників кочового народу[8, с. 84].

У «Спогадах із подорожі до Сибіру...» Є. Фелінської ця проблема набуває іншого звучання. Мемуаристка зауважує, що корінне населення відіграло важливу роль в економічному плані. Саме вони становили перше та найбільше джерело багатства місцевих мешканців, адже російський купець, вже при першому обміні із хантами та нанцями отримував величезні прибутки. Це пояснювалось, що корінні народи, не знали справжньої ціни грошей, а товар, на який вони у російських купців обмінювали шкіри тварин, коштував значно дешевше. Мемуаристка, намагаючись об'єктивно оцінити ситуацію, у «Спогадах із подорожі до Сибіру...», уточнює, що незважаючи на таку ситуацію, вся торгівля відбувалася на основі повної довіри, адже купець повинен був вивчити мову хантів або ненців пізнати їхню культуру, звичаї, а також особисто познайомитись із кожною родиною.

Складні відношення між офіційною владою та представниками корінних народів стали ще однією проблемою, презентованою на сторінках спогадів. Є. Фелінська зазначала, що дуже часто сибірська адміністрація допускала багато утисків у стосунку до аборигенів, і чим далі на схід, тим важче було контролювати урядових чиновників. Мемуаристка стала наочним свідком наслідків декількастолітньої політики загарбницької колонізації для корінних народів Сибіру. Йдеться про збройне повстання ненців у 30-х рр. XIX ст., яке увійшло в історію під назвою «Повстання в Ямальській тундрі». Є. Фелінська демонструє динаміку у власних поглядах, змінюючи думку щодо постаті головного героя, що дозволяє підвищити рівень читацької довіри до тексту. Спочатку авторка дотримувалась загального твердження, що Ваулі Піеттомін, ватажок ненців, був звичайним розбійником. Проте наступні події, з такою ретельністю занотовані у «Спогадах із подорожі до Сибіру...», змінили її думку. На сторінках тексту постає образ сильної, вольової людини, що мала «шаманських характер, а розум сміливий, енергійний та авантюрний»[3, с. 326]. Образ Ваулі, створений мемуаристкою, повністю відповідає поетиці романтичного персонажа,

наділений рисами героїзму та подекуди легендарності.

Найбільш показовою для мемуаристики було життя російської спільноти в Березові, яке стало місцем зіткнення різноманітних протиріч у розумінні авторки-європейки. Письменниця, намагаючись бути об'єктивною, акцентує увагу на позитивних сторонах особливостей життя мешканців Березова, зазначаючи, що вони відгадали таємницю вільного існування, адже «скільки разів у нашому цивілізованому світі ми позбавляємось спокою, зручностей і власної приємності заради марнославства чи забобонів. Скільки слуг оплачуємо не для власної зручності, а для того, щоб дім утримувався на рівні, який ми вважаємо належним, який відповідає нашому статусу, або який би ми хотіли продемонструвати нашим сусідам?» [3, с. 113]. Є. Фелінська, досліджуючи побут березовців, помічає суттєву різницю між їхньою ієрархією життєвих цінностей та власною, головним критерієм є простота та зручність.

Однією із важливих проблем, які осмислювала мемуаристка, стало місце книги в середовищі тогочасної громади сибіряків, а також окреслення читацьких уподобань місцевої публіки, яке авторка ілюструє на прикладі мешканців Березова. Письменниця відзначає, що серед усіх книг, як перекладних, так і власне російських, яких було доволі багато, фаворитами були казки та любовні романи. Також мемуаристка з гумором відзначає певний культурний дисонанс: «коли дивно було бачити Шатобріана або д'Арленкура в руках сибірячки, а ще дивніше було чути, як молода березовська літератка з д'Арленкуром в руках видає зі своїх уст на домочадців потік таких виразів, від яких почервоніла б не одна перекупка на наших базарах» [3, с. 156]. Подібне зіткнення культурних протиріч стає одним із провідних концептів у «Спогадах із подорожі до Сибіру...» Є. Фелінської.

Соціокультурно-історичний комплекс проблем характеризується високим рівнем об'єктивності та фактичним наповненням. Об'єднуючим фактором для проблематики «Спогадів із подорожі до Сибіру...» залишається питання збереження польської національної автентичності у будь-яких часових та просторових вимірах.

W. Bilawska, O. Rudiuk. Zespół problemów społeczno-kulturalno-historycznych we Wspomnieniach z podróży do Syberii, pobytu w Berezowie i w Saratowie E. Felińskiej.

W artykule przeanalizowano problemy, prezentowane na stronach Wspomnień z podróży do Syberii... E. Felińskiej. One są spójzone w kompleks egzystencjalny oraz społeczno-kulturalno-historyczny, które dotyczą kwestii bytu człowieka, jego miejsca w świecie, granic, które może pojąć jego rozsądek, a także wszystkich wymiarów samotności, doświadczonych przez E. Felińską.

V. Bilyavska, O. Rudiuk. Issues on "Memories of a Trip to Siberia and a Stay in Birch and Saratov" by Eva Fellinska.

The issues presented on the pages of "Memories of a Journey to Siberia..." by the outstanding Volynsky woman are conditionally combined into existential and socio-cultural and historical complexes. For "Memories of a Journey to Siberia..." – the problems are the existential complex, which includes questions concerning the existence of man, his place in the world, the limits that can reach his mind, as well as all dimensions of loneliness, which E. Felińska felt in her own experience.

Список використаної літератури:

1. Ершов В. О. Польська література Волині доби романтизму генеалогія мемуаристичності. Житомир : Полісся, 2008. 624 с.
2. Cwenk M. Felińska. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2012. 280 s.
3. Felińska E. Wspomnienia z podróży do Syberji, pobytu w Berezowie i w Saratowie. Wilno : Nakładem i drukiem J. Zawadzkiego, 1852. T. 1. 348 s.
4. Janik M. Polska literatura syberyjska. Lwów ; Złoczów : nakł. i druk. księgarni W. Zukerkandla, 1907. 83 s.
5. Kuczyński A. Syberyjskie szlaki. Wrocław [etc.] : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1972. 368 s.
6. Małgowska H. M. Formy pamiętnikarsko-reportażowe lat czterdziestych i pięćdziesiątych (Na marginesie Wspomnień z podróży do Syberii E. Felińskiej) // *Przegląd humanistyczny*. 1976. № 4. S. 75–86.
7. Niemojowski L. Obrazki Syberji. Warszawa, nakładem i drukiem J. Ungra, 1875. 497 s.
8. Roćko A. Pamiętniki polskich zesłańców na Syberię w XVIII wieku. Olsztyn : Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2001. 215 s.
9. Sliwowska W. Ewy z Wendorffów Felińskie myśli i czyny // *Wrocławskie Studia Wschodnie*. Wrocław, 1998. № 2. S. 9–27.
10. Trojanowiczowa Z. Sybir romantyków. Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1992. 602 s.
11. Zwołan A. Poetyka samotności w polskiej literaturze syberyjskiej // *Kresy, Syberia, literatura : doświadczenia dialogu i uniwersalizmu* / pod red., wstęp E. Czuplejowicza i E. Kasperskiego. Warszawa : Trio, 1995. S. 180–192.



Анастасія БОНДАР,
студентка 3 курсу ІФЖ

В. О. ЄРШОВ,
професор

ІСТИННИЙ ШЛЯХТИЧ К. ГЕЙНЧА: МАНІФЕСТ ДО БАЛАГУЛІВ

У статті розкрито проблематику твору «Сучасна молодь» («Młodzież tegoczesna», 1841) К. А. Гейнча, з'ясований вплив балагульщини на молоду шляхту і, визначено ідею маніфесту до балагулів, і розкрито поняття істинного шляхтича у творі.

Кароль Август Гейнч (1810 – 1860) – видатна постать, яка представляє культуру двох світів, польський та український. Драматург є автором комедій: «Витівки уланів» («Figte ułanów», 1841) і «Сучасна молодь» («Młodzież tegoczesna», 1841), які мали неймовірний успіх на театральних сценах. Але найбільшу славу отримала його драма написана українською «Поворот запорожців із Трапезунда» (1842). Розуміємо, що драматургія К. А. Гейнча в Житомирі була досить популярна і актуальна.

Мета статті проаналізувати проблематику комедії «Сучасна молодь», визначити ідею маніфесту, і зрозуміти хто такий «істинний шляхтич» у розумінні К. А. Гейнча, у протиставленні з балагулами. Цю тематику досліджували В. Гнатюк, який одним з перших звернув увагу на тему балагулів у творі, В. Єршов який розглянув у своїй монографії постать письменника і глибоко проаналізував сам твір.

Твір складається з двох актів і п'ятнадцяти сцен, написаний шестистопним ямбом, має динамічний сюжет і декілька великих монологів. Науковець В. Гнатюк пише: «Комедія очевидячки є дотепним голосом тверезих елементів суспільства проти двацять хуліганський вибриків балагульщини» [3, с. 102]. Існують спогади про те, як комедію сприйняли бердичівські балагули. Вони пообстригали свої вуса та бороди, склали волосся до пакету, і відправили пакунок у вигляді подарунка до автора. Але К. А. Гейнч на цю витівку відповів влучно, використав волосся як набивку для подушки, і призначив її для свого пса. [3, с. 99].

Комедія не надає точної інформації про місто, але припускаємо, що події відбуваються у Бердичеві. Головним, осередком балагулів був саме Бердичів. Найбільші бердичівські ярмарки – Онуфріївська і Успенська завжди були місцем витівок і перебування балагулів. Розуміємо це з слів одного з балагулів Пустацького, який чекає Онуфрійську ярмарку, щоб випити солодкої горілки, яка була популярна на теренах Правобережжя [1, с. 26].

Головною проблемою комедії є балагульщина. Автор намагається показати, наскільки є руйнівним явище балагулів, і як те знищує найважливіше, що є у людини – особистість. Молода шляхта забуває традиції, знищує доробки минулого, відкидає будь-які цінності, втрачає національну гідність і вважає, що життя – це задоволення за будь-яку ціну. Особливо К. А. Гейнч критикує приятелів Валерія, які є балагулами. Вони продають будинок, худобу і навіть власну, людську совість, все що може подовжити час задоволень.

Проблема балагульства у першій половині XIX ст. на Правобержній Україні була досить назрілою. Тому не дивно, що проти балагульщини постали і інші письменники: Т. Бобровський, Г. Ржевуський Ф. Ковальський та ін, які у своїх творах акцентували про негативний вплив, що несе за собою феномен балагульщини.

Ще одна проблема, яку загострює автор – проблема впливу та захоплення іноземною культурою. Валерій проживав у Парижі, але і там він не цікавився ні культурою, ні наукою, ні цінами на пшеницю на біржі. Молодий шляхтич не знає скільки посіяно і зібрано пшениці, не знає як керувати справами, і як керував його батько – справжній шляхтич.

К. А. Гейнч намагається пояснити як важливо зберігати власні традиції, культуру, самобутність, і найважливіше, що потрібно залишатися громадянином на власній землі. Перебування в Парижі, для Валерія виявилось негативним досвідом, що приніс руйнацію особистості. Виражає таку думку сестра Богацького:

Малгожата:

Немає зараз молоді або її мало

Рідко яку можна побачити з хорошим вихованням

Спочатку завданням батьків є виростити

Праведних як наші прашури колись були

Сьогодні ти не знайдеш ні скромності в поведінці, ні в мові,

Глумляться з давніх звичаїв, щирість звать простотою.

[1, с. 13]

Аналізуючи розуміємо, що таке шалене захоплення чужоземщиною, приносить і інші вади у життя молодій шляхти. Тому автор порушує проблему галоманії, що є наслідком безтямного занурення у культуру іншої країни – Францію. За словником чужослів П. Штепи : «галоманія – французолюбство» [6], і звичай цей феномен набуває негативного контексту, і виглядає як бездумне наслідування. Елементи наслідування відображуються у формі вживання французької лексики, у наслідуванні моди та звичок. Відомо, що феномен галоманії був широко поширений у Російській Імперії, і аристократичне суспільство було занурено в французьку культуру, яке призвело до втрати національного «Я». Розуміємо до яких негативних наслідків призводить таке стрімке та безтямне захоплення іншою країною. У балагулів це проявляється перенасиченням мови французькою лексикою:

Валерій до Графа (вбік):

Cela m' ennuie.¹ [1, с. 7] (<...>)

Граф:

Une beaute parfaite.² [1, с. 7]

Найбільшу кількість мовної галоманії помічаємо у Графа та Валерія. Протиставленням до балагулів стає Богацький, який використовує латинську лексику:

Богацький:

А зараз horret animus³ коли думаю про це

Припустимо, що латинь є засобом, щоб показати старі традиції та правила. Латинська мова фігурує як елемент народності (narodowość) і дань предкам. Така специфічна риса у даному випадку показує незмінність і незалежність від будь-яких впливів, крім національної самосвідомості.

Також К. А. Гейнч акцентує увагу на питанні свободи. У творі свобода це життя в сільській місцевості. Сільська місцина протиставляється місту, як вільне життя без шуму і впливу іноземної культури. Простежуємо думку, що справжня свобода можлива тільки там, де немає іноземщини і те, що село приносить задоволення, не гірше міста.

Анеля:

А ми цінємо сільську свободу.

Ми не знаємо тих розваг у столиці,

але приємно проводимо час; і наша околиця

має свої задоволення, численні розваги:

я веду вільне життя, далеко від шуму.

Я б ніколи не погодився на життя у місті. [1, с. 10]

Порушення свободи простежується і у моменті з садом. Науковець В. Ершов пише: «що садово-паркове мистецтво власне доби романтизму в першій половині XIX століття асоціювалось, перш за все, як втілення ідеї біблійного саду (раю) на землі» [4, с. 458]. А порада Валерія щодо трансформації саду, є порушенням свободи і навіть загрозою щодо, заповітів предків:

¹ Переклад з фр.: Це дратує.

² Переклад з фр.: Ідеал краси.

³ Переклад з лат.: я здригаюся

Валерій і Граф:

(вони входять із саду і розмовляють з Богацьким)

А яка місцина у старости чудова!

Сад у старому стилі, раджу переробити:

І швидко й безкоштовно, можна прикрасити,

У стилі, ніби англійським зрубати дерева,

Зробити звивисті стежки і пару клумб додати

Поставити статуї, а із ними і лавки кам'яні

Зробити підйом серед ставка

І затініть його деревами, альтанку побудуйте

У стилі китайської пагоди дах пофарбуйте

І у короткий час сад змінив би форму. [1, с. 14]

Зауважимо, що сад для істинного шляхтича є сакральним місцем. Родинний сад у якому головне – збереження старовинного вигляду, власної самобутності. Сад є елементом зв'язку з предками, і про це говорить Богацький:

Богацький:

Яким був раніше, такий і повинен залишитись;

Молодь зазвичай тільки нове цікавить.

Хто ж для тих клумб буде різати різні породи дерев,

Знищив би згадку своїх дідів, і йшов на нове?

Того ніколи я не зроблю!.. [1, с. 14]

Беручи до уваги проаналізований матеріал, розуміємо, що твір є маніфестом до балагулів. За академічним словником української мови: «Маніфест – писаний виклад творчих принципів літературного або мистецького угруповання, напрямку чи окремого автора» [3, с. 622]. К. А. Гейнч маніфестом привертає увагу суспільства до проблеми балагульщини, але і в додачу проголошує власний образ істинного шляхтича, звертаючись протестом до балагулів, які вносять негативні догмати до мізків молодих шляхтичів. Письменник виражає власну позицію, через призму твору. Протест знайшов вихід у комедії, яка за допомогою елементів сатири, влучно критикує і засуджує течію балагульщини, їх цінностей та способу життя, і це є головною ідеєю маніфесту. Автор використовує Богацького як образ істинного шляхтича. Зібрані характеристики дають припущення, що в образі старости є елементи сарматизму, як ідеології предків. Таку думку припускає, науковець Р. Радишевський: «На початку ХІХ століття польська культура Правобережжя, культурні осередки поляків на польсько-українському пограниччі значною мірою перебували під впливом ідеології сарматизму» [5, с. 426]. Хоча з минулого знаємо, що стиль життя і ідеологія шляхтичів – сарматів має велику кількість негативних рис. Але припускаємо, що автор у образі Богацького зібрав тільки позитивні риси шляхтича-сармата, такі як: любов до власної країни, шанобливе

ставлення минулого та традицій, опікування власними справами, збереженням власної самосвідомості.

A. Bondar. Prawdziwy szlachcic K. Heincza, manifest do balagółów.

W artykule rozewarła się problematyka utworu «Młodzież tegoczesna» (1841) K. A. Heincz, wyjaśniony wpływ balagółów na młodą szlachtę i, określono ideę manifestu do balagółów, i rozewarło się pojęcie prawdziwego szlachcica w utworze.

A. Bondar. A True Nobleman of K. Heinch, Manifesto for Balaguli.

The article reveals the problems of the work «Modern Youth» («Młodzież tegoczesna», 1841) by K. A Heinch, clarifies the influence of balaguls on the young nobility and defines the idea of a manifesto to balaguls, and reveals the concept of a true nobleman in the work.

Список використаної літератури:

1. Heincz K. «Młodzież tegoczesna», Kijów, 1841.
2. Абрамович П., Гнатюк В. Ще про Гейнча (Гінча). Біблію. та біографічні нотатки // За сто літ. Т. 25. Кн. 2. К., 1928. С. 99–102.
3. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. С. 622 [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/manifest> (дата звернення: 13. 05. 2020).
4. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. Житомир, 2008. С. 451–466.
5. Радишевський. Р. Політичні інтенції творчості А. Н. Коженювського // Київські полоністичні студії. 2015. Т. 26. С. 426–434.
6. Штепа П. Словник чужомовних слів і термінів. 2020. [Електронний ресурс]. URL: https://slovnyk.me/dict/foreign_shtepa/%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%8F (дата звернення: 13. 05. 2020).



Юлія ВАХОВСЬКА,
студентка 3 курсу ІФЖ

В. О. ЄРШОВ,
професор

ГРУПУВАННЯ ПЕРСОНАЖІВ У ТВОРІ АЛЕКСАНДРА ГРОЗИ «ЯРМАРКОВА МОЗАЙКА»

Розкриті умовне групування персонажів (чотири їх категорії), що показує щоденник А. Грози «Ярмаркова мозаїка» з нової сторони. Наведені спільні та відмінні риси у кожній з груп персонажів, виявлено, з якою метою автор вводить їх у твір.

Александр Кароль Гроза (30 червня 1807 – 3 листопада 1875) – польськомовний письменник української школи з Правобережжя, епохи романтизму.

За часи існування людства та в цілому літератури, було створено безліч способів для упорядкування композиційних одиниць. Серед них і групування персонажів. Н. Ференц пише у підручнику «Основи літературознавства» про це такі слова: «Найпростішим видом композиційного зв'язку є групування персонажів. Без групування персонажів не може бути конфлікту» [5]. Разом із групуванням у твір приходить ясність, який персонаж виконує яку функцію.

Ю. Могилко пише наступне: «Систему образів художнього твору становлять образи дійових осіб, образи творця та адресата твору, образи природи та речей» [4, с. 38]. Особливо вирізняється ця система в імпресіоністських творах. Автори в них часто звертаються до описів природи, а також певних неживих предметів, образів-символів.

Умовно всі образи у творі Александра Грози «Ярмаркова мозаїка» можна поділити на такі чотири категорії: персонажі, які зустрічаються по дорозі автору, його київські друзі, «випадкові» зустрічі, супутники подорожі. Тому що, вони зовсім різні між собою, та за своїм значенням для письменника.

Персонажі, які зустрічаються по дорозі автору, це такі: Кс. А.В. (автор сам скорочує імена), який є дуже приємною людиною; сім'я М., чоловік з якої цікавиться літературою, а його жінка – різними піснями; ксьондз Л. Годлевський, який жив у покинутому іншими храмі; єврейка, яка принесла зрази власного приготування, її чоловік, який боронив свій будинок від російських військових; єврей, що повідомив А. Грози про людей, що їхали на ярмарок. Всі вони представляються автором, у них немає прямих реплік у творі. Їх об'єднує те, що вони приязно відносяться до автора щоденника. Всі вони хочуть йому якось допомогти, щось розказати. Наприклад, з ксьондзом А. В. вони добрі

товариші, бо він прихистив автора в Бердичеві. Схожим до нього персонажем є ксьондз Л. Годлевський, бо він також прийняв у себе письменника, хоча і жив досить скромно. Також ці два персонажі обидва посвятили себе Богу. Є ще два схожих між собою образи: Пан М., та його жінка, з якою вони мають спільний інтерес: любов до слова, писаного та усного. Трьох людей з цієї категорії об'єднує національність. Вони проявили себе гостинно по відношенню до автора та його приятелів.

Але, всі ці персонажі різні за метою, що несуть з собою у тексті твору. Ксьондз А.В. з'являється у щоденнику, щоб показати відношення автора до цієї людини, зустріч з ним для автора – завжди є радістю. Пан М., що цікавився в університеті Шиллером, Віландом, Байроном, показаний у творі для того, щоб піднести важливість науки та мистецтва. Його жінка, пані М., що співає різні русинські пісні, і знає їх безліч, з'являється у А. Грози, щоб розкрити її талант, підкреслити важливість і красу української культури, народної творчості. Ксьондз Л. Годлевський зображений у «Ярмарковій мозаїці», щоб задокументувати чесноти людини, яка повністю посвятила себе Богу, бо він є скромним (живе стримано), хазяйновитим (підтримує вогник життя у цілому покинутому храмі), відданим (цілковито присвячує себе цій справі), відповідальним (ніколи не забуває проводити служби). Автор знайомить нас з єврейкою-господинею, яка принесла зрази власного приготування, щоб показати, що їм з товаришем хоча й довелося зупинитися в готелі з сумнівною безпекою, але вони відпочили там все ж у комфорті. Чоловік-єврей же має у творі таку мету: показати політичні битви між росіянами та жителями України, адже у творі одразу після появи цього персонажа до нього прийшли російські військові, щоб забрати його стіл. Інший єврей, що повідомив про те, у творі говорить нам про те, наскільки багато людей відвідують ярмарок.

«Випадкові» зустрічі це в тому числі й пан Носалевський, який підняв подорожнім настрій; будочник, слова якого представлені у вигляді прямої мови, і який сказав А. Грозі, що його сані «недостатньо хороші»; російські військові, що завадили відпочинку автора в Червоній; а також люди, яких він випадково побачив вже на самому ярмарку, після завершення подорожі. З усіх людей у цьому списку тільки будочник і пан Носалевський представлені завдяки прямій мові, про всіх інших ми дізнаємося з розповідей письменника. Всі ці персонажі єдині в тому, що живуть в Київській губернії, в рідному краї. Київські друзі – це родина К., яка зупинилася в половині центральної кімнати в квартирі, яку винайняли Гроза з друзями. Й. К., Л. Г. – сусіди автора по половині кімнати, і, звичайно, добрий товариш Грози, пан Й. Г., родом з Литви, у якого з головним героєм багаторічна дружба, з яким він час від часу бачиться, а також пан Н.Н., молодий заможний чоловік, його зовнішня безтурботність є оманною, бо насправді він керує великою цукровою фабрикою. Цих персонажів представляє А. Гроза, без прямої мови. Всі ці люди – товариші письменника. Люди, що живуть разом з автором у квартирі в Києві – його сусіди. Різні всі ці люди в тому, що проживають вони у різних населених пунктах, і збираються разом тільки на ярмарок.

Вони з'явилися у творі, щоб проілюструвати, наскільки багато людей приїжджає на цю подію. Пан Й.Г., друг автора «Ярмаркової мозаїки», описаний у творі, щоб показати, що ціла Україна, що на той час входила у Російську імперію, все ж єдина, адже сам Гроза пише про цього товариша так: «Таке випадкове знайомство ми освіжаємо кожен рік на ярмарках; наші діти мають однакові імена; я мешкаю на початку, а він в кінці України» [1, с. 22]. Пан Н.Н. виконує функцію оповідача історії про трьох дочок, хоча вона й розказана без прямої мови, і вже самим А. Грозою. Проблемне значення цих персонажів – збереження традицій.

Серед супутників є тільки троє людей: жінка автора, яка приїхала з ним до Бердичева, товариш Александра Грози по подорожі, що вчиться на лікаря, і візник, що доставляв друзів до нових локацій. Ці персонажі мають ось що спільне: вони супроводжують письменника під час його подорожі рідною землею. Також у них є й щось різне: жінка відноситься до сім'ї автора, товариш – близьке оточення, а візник йому зовсім чужий. Жінка А. Грози виконує наступну функцію у творі: вона розкриває значення релігії та близьких у житті людини. Адже вона не тільки хоче супроводити чоловіка в дорозі, а й помолитися перед Образом Найсвятішої Панни в костелі Босих Кармелітів, а потім виявляється, що вона молилась за здоров'я чоловіка разом з сім'єю М., коли він захворів. А. Гроза утверджує проблему, яка завдяки іншим персонажам, локаціям, тільки більше утверджується: зберегти польськість. Він хоче обергти її для нащадків, особливо в такий важкий час, коли панує чужа держава. Отже, це характерно для твору-подорожі, а тим більше, для щоденника, що головний герой і є автором твору. Він також хоче показати свій рідний край у «Ярмарковій мозаїці». Ще одна проблема, або ціла їх група, яка представляється нам – це мета розповісти внукам, дітям про традиції, культуру і історію отчого краю. О.В. Єршов пише загалом про правобережних письменників: «...Польськомовний мешканець Правобережжя прагнув зберегти для нащадків свої аксіологічні столітні здобутки і пріоритети та свою самобутню регіональну особливість національної ідентичності» [204, с. 2].

Отже, у творі «Ярмаркова мозаїка» Александра Грози персонажів можна згрупувати в чотири різні категорії: персонажі, які зустрічаються автору по дорозі, і які дружні до нього; «випадкові» зустрічі, які насправді мають на меті показати багатство традицій; київські друзі письменника, які живуть у різних населених пунктах, і зібралися для того, щоб вирішити свої справи і побути разом; супутники Грози, які супроводжували його під час подорожі. Всі вони – зовсім різні люди, хоча й їх об'єднує одне – вони живуть в рідному краї. Проблеми твору – показати, як все було, зберегти польськість, а також самобутню культуру, історію рідного краю, взагалі свої здобутки, самодостатність, і передати їх нащадкам.

Y. Wachowska, Grupowanie postaci w pracy Aleksandra Grozy „Mozaika kontraktowa”.

Ujawniono warunkowe grupowanie postaci (cztery ich kategorie), co pokazuje pamiętnik Aleksandra Grozy „Mozaika kontraktowa” z nowego punktu widzenia. Są pokazane wspólne i wyróżniające cechy każdej z grup postaci, a także cel, w jakim autor umieszcza je w pracy. Badane są również problemy pracy pisarza.

Y. Vakhovska Grouping of Characters in Alexander Groza's Work "Fair Mosaic".

Revealed conditional grouping of characters (four of their categories), which shows Alexander Groza's diary "Fair Mosaic" from a new perspective. Shown the common and distinctive features in each of the groups of characters, and the purpose for which the author introduces them into the work. Also explored the problems of the writer's work.

Список використаної літератури:

1. Aleksander Karol Groza. «Mozaika kontraktowa». Wilno, 1857.
2. Єршов В. Особливості гурту та гуртування персонажів як самобутнього елементу композиції мемуаризованого тексту правобережної польськомовної літератури України першої половини ХІХ століття Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка № 44. Житомир, 2009.
3. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуари стичності. Житомир: Полісся, 2008.
4. Могилко Ю. Система образів-символів в сучасній корейській дитячій поезії ХХ століття. Київський національний лінгвістичний університет. К., 2018.
5. Радишевський Р. Нарис історії польської літератури. Київські полоністичні студії, Т. 34. К., 2019.
6. Ференц Н. Основи літературознавства. К., 2014. [Електронний ресурс]. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/34521-822-grupuvannya-personajv.html>.



*Інга ГОЛУБІВСЬКА,
студентка 3 курсу ІФЖ*

*В. О. ЄРШОВ,
професор*

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОЇ ШЛЯХТИ В ГАВЕНДІ «ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА» М. ЧАЙКОВСЬКОГО

У статті розглянута проблематика та особливості культури взаємовідносин між шляхтичами, їхній побут, за твором Міхала Чайковського «Осіnnий день. Спогади з Гальчина»

Талановитий Міхал Чайковський, письменник з багатим досвідом у політичній а також літературній сфері, бажає щоб його рідна країна не втратила своє минуле, історію національності народу, а також патріотичний дух. Попри те, що М. Чайковський керується певною ідеологією майбутніх відносин між двома державами, він не заперечував існування України, адже це була його батьківщина. Митець вкладає у свій твір ідею про збереження національної самосвідомості, а також традицій і старих звичаїв. Автор поставив собі за мету допомогти майбутньому поколінню не втратити зв'язок з минулим через свою літературу. Він займався вивченням історії України, і особливу увагу приділив дослідженню рідних земель Волині [1, с. 539]. Гальчин стає одним із центральних місць дій у збірці «Гавенди» («Gawędy» 1840). Саме Гальчинська місцевість є справжньою батьківщиною для автора, тому спогади про неї для автора мають велику цінність. В часи еміграції, Чайковський переживає ностальгію за рідним домом, і в такий переломний момент зберегти зв'язок з батьківщиною і не втратити згадки про друзів, побут, і шляхетську історію допомагає написання збірки гавенди. Думка залишиться в пам'яті одного, а та думка, що викладена на папір, відіб'ється навіки у тисячі.

Мета статті – розглянути особливості побуту, звичаїв і взаємовідносин у добу волинської шляхти, проблематика культурної спадщини Міхала Чайковського і її реалізація в творі «Осіnnий день. Спогади з Гальчина».

М. Чайковський був захоплений культурно-історичним минулим, і доля України, мала для нього важливе значення попри те, що він був поляком. Яскраво передати дух часу правління шляхти допомагає література жанру шляхетської гавенди. Культурне тло шляхтичів стало одним із елементів зображення побуту. Нерідко в творах присутня ідеалізація, яка бере початок з ідеології сарматизму.

Повсякденний стиль мовлення робить текст живим, тоді як використання фразеологізмів і жаргонізмів передає читачеві реальну

побутовий картину життя : «...оповідача гавенди. Адже, з одного боку, це постать, котра живе одним життям з героями і бере участь у давніх подіях. Натомість, з другого боку, – оповідач існує в тому ж часі, що й адресат. Саме така двозначність дозволяє давати ідеологічні коментарі, ніби пов'язані з власними переживаннями» [3, с. 166.]

Історичним тлом в гавендах М. Чайковського стає Волинь, а також особливу увагу він надавав провінції Гальчинці (нині Гальчин) і ближнім місцевостям (Житомир, Бердичів, Гуйва і тд.). Чайковський рідко використовує описи персонажів у своїх творах, але, якщо доводилося, вони мали карикатурний або висміюваний характер [2, с. 357]. Читаючи уривки полювання в Звягельських лісах, першим може спасти на думку, що чоловіки тішаються здобиччю. Можемо зробити припущення, що насправді глибоке духовне ціле в колективі шляхтичів – це спогади з життя. Такий момент, як зібрання шляхтичів у маєтку, стає певною традицією, під час якої лунають розмови про минуле [1, с. 538.]. Також в часи полювання можемо прослідкувати, як один із героїв твору піднімає тему минулого, яке знайоме кожному в колективі. Таким чином, стає зрозуміло, що спогади несуть значну цінність для шляхтичів. «Тільки сонце зійшло, роса перлилась на листьях, яка наповнювала зелень вологістю, ми закричали: Далі, тут далі, на цьому роздоріжжі, ми полюємо коли живемо, Сьогодні ми разом тут, а завтра, можливо, на довгі віки заснемо» [5, с. 270]. За цим фрагментом автор натикає читачеві на те, що згадки про даний момент назавжди відіб'ються в пам'яті кожного з них.

В творі думки персонажів оповідач ніби переказує читачеві. Автор презентує нам думки оповідача про шляхтича Сосницького, який порівнює минуле із сьогоденням [5, с. 267]. Він згадує, яке було полювання раніше, як проходила його молодість. Взаємовідносини в шляхетському соціуму має свої норми і мораль, яку автор висвітлює в гавенді.

Письменник розглядає проблематику брехні, зради, а також хабарництва. Ідеалізований образ «Дон Кіхота» у гавенді. Ахмат Ахматович Баша сповнений прагненням справедливості. «Дон Кіхот» з Волині є прототипом Сервантеса. Він вперто відстоює свою думку і свої принципи, попри те, що його вважають божевільним і відчайдушним. Що з ним сталося насправді? Ахмат Ахматович за походженням татарин, представник з шляхетського роду, у володінні якого був Віленський маєток, насправді живе убого. Майже все своє життя він займається службою в Польській армії, але коли потрапив в полон, довелося працювати на кавалергардський полк Петербурга.

Велика туга за рідною домівкою і вигнання вплинули так, що герой став безтямним. Ахматович, який захоплювався в ранньому дитинстві Дон Кіхотом і його подвигами, починає ототожнювати себе з ним в наслідок стресової ситуації. Бажання зробити великий подвиг, відчуття переслідування, а також прагнення величчю у фрагменті: «Він нападав на вітряні млини, груші, які стояли поодиноці в просторому полі. Він стріляв в них, рубав» [5, с. 279] має шизофренічний характер. Аналізуючи даного героя і його поведінку, ми можемо припустити про

наявність парафренного синдрому, який виражається у галюцинаціях, неадекватній поведінці, і маячних ідеях, що призводить до тотальної зміни власного «Я». Але, в творі не зазначені деталі перебування індивіда в полоні, тому основа розвитку даного синдрому є тільки припущенням. Інша точка зору про головного героя може бути пов'язана з самим автором [4, с. 181]. Міхал перебуває в Парижі, і до кінця не знає, як вирішиться майбутнє його країни. Адже М. Чайковський пише дану гавенду в період еміграції, тому думки про втрату батьківщини і самотність на чужині переплітаються з історією героя Ахматовича. Автор ідеалізує його портрет, посилює життєву долю персонажа, щоб показати нам власний стан.

М. Чайковський деталізовано описує фрагменти полювання, а також здобич яку мисливці вполювали: « Видно було як з-поміж рідких зарослей пасся козел на галявині. Пси його на око примітили, і Максим теж його помітив. Він все скаче блище, і як побачив псів з роззявленими мордами, з яких були вивалені язики, почав втікати, а пси за ним» [5, с. 273]. Особливим моментом в осінній день полювання стає зустріч шляхти з Ахматовичем, який ефектно пригнався на своєму коні зі слугою, що вдавав з себе Санчо Пансо [5, с. 275]. У гавенді Міхал піднімає питання зради, яке відбивається в фрагменті банкета Ахматовича з представником Тарговицької конфедерації, який передає володіння фортеці москалям. Москалів в даному творі автор характеризує як хабарників, які можуть дозволити собі будь-що, використовуючи брехню.

Саме роль Ахматовича в гавенді допомагає нам зрозуміти стан соціуму, його патріотичний спад, низький рівень соціальної відповідальності. Також у творі звучить питання видурювання грошей, яке пов'язано з персонажем Красовським, представником шляхти. Це свідчить про те, що у колі шляхтичів у такий не чесний спосіб можна було збагатитися. Тому герой Ахматович втілює правосуддя і карає зло. Автор хоче показати нам, що цінність не у грошах, зароблених на брехні, а цінність у моральних принципах.

Дослідження гавенди М. Чайковського «Осінній день. Спогади з Гальчина.» дають нам чітке уявлення про тодішнє побутове життя шляхти. Автор місцями використовує описи традиційного устрою, яке змінювалося залежно від події. Дана гавенда М. Чайковського насичена народною мовою, що відрізняється від властивої прози XIX ст. Культура мовлення зосереджена у використанні народної лексики, яка притаманна Гальчинській місцевості. Також розуміємо, що традиційним заняттям шляхти було полювання, яке викликало цінні спогади для письменника. Письменник вказує на соціально-політичний настрій місцевого населення стосовно Росії і війни з Наполеоном. Через спосіб гіперболізації і абсурду автор намагається висміяти аморальну поведінку певних представників шляхетського роду, а також іноземних загарбників. Аналізуючи твір, розуміємо, що цінністю для шляхтичів є спогади про минулі часи, які зберігаються протягом усього життя.

I. Golubiwska Kulturowo-społeczna przestrzeń życia szlachty wołyńskiej w gawendzie M. Czajkowskiego.

Problem i cechy wołyńskiej szlachty na terenie Żytomierza zostały omówione w tym artykule. Ujawniono problem relacji między szlachciami, ich genezą i tradycjami, które działały na dziedzictwie Michała Czajkowskiego w gawendzie «Dzień jesienny. Wspomnienie z Halczyńca».

I. Holubivska The Sociocultural Space of Volyn Szlachta Living which is based on M. Chajkovsky Havenda.

The problem and features of volyn szlachta time on the zhytomyr teretory was reviewed in this article. There was exposed a problem of relationship between nobelmen, their genesis and traditions which were acted on the Michal Chajkovsky heritage in the havenda «The autumn day. The Halchyn memories».

Список використаної літератури:

- 1.Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генеалогія мемуаристичності. Житомир : Полісся, 2008. С.538–541.
- 2.Цьолик Н. Історія та міф у творчості Міхала Чайковського: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.01.03 «Література слов'янських народів». Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2011. С. 357.
- 3.Цьолик Н. Засоби змалювання шляхетської культури у прозі Михайла Чайковського. Київські полоністичні студії, 2010. Т. 16. С. 163–168.
- 4.Цьолик Н. Романтичний етногерой у творчості Михайла Чайковського. Київські полоністичні студії, 2010. Т. 16. С. 181.
- 5.Czajkowski M. Dzień jesienny. Wspomnienia z Halczyńca // Czajkowski M. Piśma. – Т. III. Powieści kozackie. Gawędy. Lipsk : F. A. Brockhaus,1863. С. 267–279.
- 6.Билютенко Е. Романтическая шляхетская гавэнда в польской прозе XIX века. Гродно, 2008. С.21–26.



Вікторія ДАЙНЕКА (КУЛЬБІДА),
студентка 4 курсу ІФЖ

Л. С. ШЕВЦОВА,
доцент

ЗБАГАЧЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

У статті розкрито проблему збагачення зв'язного мовлення учнів загальноосвітньої школи у процесі вивчення економічної лексики, звернено увагу на особливості такої роботи, на можливості набуття учнями вмій та навичок користуватися словами, що означають економічні терміни. Особлива увага надається походженню лексики, методичній основі її вивчення.

Економічний розвиток суспільства суттєво впливає на формування вмій та навичок громадян, у тому числі на якість володіння зв'язним мовленням. З цього погляду вивчення економічної лексики в загальноосвітній школі набуває важливого значення, оскільки кожен повинен активно користуватися цією лексикою. Спочатку слід звернути увагу учнів на появу в українській мові таких слів.

За походженням лексика української мови неоднорідна. Окремі слова і цілі групи слів в українській мові виникли в різні епохи і з різних джерел. З погляду походження лексика сучасної української мови поділяється на декілька груп. До власне української лексики належать економічні слова, які виникли на українському мовному ґрунті, тобто в період становлення і подальшого розвитку мови української народності: *карбованець, торгівля, ринок* та інші. Інтенсивне проникнення економічної лексики з німецької мови відбувалося у XVII-XVIII ст.: *вексель, бухгалтер, касир* та інші. Французькі запозичення входять в українську мову головним чином через російську мову з другої половини XVIII ст. і особливо XIX ст.: *економіка, кур'єр, банк* тощо.

У результаті аналізу економічної термінології було виявлено, що:

- існування багатозначних соціально-економічних термінів (СЕТ) не сприяє їхній системній організації і є, з одного боку, свідченням розвитку поняттєвої загальнолінгвістичної тенденції до економії мовних ресурсів. Найефективнішим гарантом термінологічної моносемії здебільшого виступає контекст;

- соціально-економічні терміни-синоніми відносяться до одного денотата і відрізняються відмінностями в ідеографічному плані, значенням словотвірних формантів, особливостями функціонування та ступенем сучасності;

- основна частина соціально-економічних термінів-омонімів виникла внаслідок дивергенції;

- антонімія в СЕТ в основному не відрізняється від аналогічного явища в загальнонавчальній мові, проте більшою мірою залежить від предметно-поняттєвої сфери [2].

Урахування сказаного суттєво впливає на проведення методичної роботи, пов'язаної із збагаченням мовленнєвого запасу учнів.

Робота над лексикою в школі проводиться у двох аспектах. З одного боку, відповідно до шкільної програми подаються наукові відомості з лексикології. Учні знайомляться із словом та його значенням, з багатозначністю слів, прямим і переносним значенням, омонімами, синонімами, антонімами.

З другого боку, на основі певного кола наукових знань з лексикології здійснюється систематична і цілеспрямована робота над збагаченням словника учнів і виробленням навичок свідомого, вмілого користування словом. Вивчення лексики ґрунтується на певних принципах: позамовному, лексико-граматичному, семантичному, діахронічному [1].

Позамовний, або екстралінгвістичний, принцип вивчення лексики вимагає зіставлення слів з тими реаліями, які вони називають. Лексико-граматичний принцип ґрунтується на зіставленні лексичного і граматичного значень слів і допомагає в роботі над словом з абстрактним значенням. Семантичний принцип використовується при вивченні багатозначних слів, синонімів, омонімів, антонімів.

Основний етап навчання рідної мови припадає на 5-9 класи середньої школи, і зміст цього курсу відбитий у чинній програмі, що визначає систему основних лінгвістичних знань, передбачає поглиблення найголовніших мовленнєвих понять, регламентує зміст роботи над формуванням в учнів умінь будувати власні висловлювання і містить основні вимоги до знань, умінь і навичок. При визначенні послідовності навчання мови на цьому етапі враховується: а) мовна система та її структура; б) психологічні особливості засвоєння її учнями [5].

Перший чинник вимагає лінійного розміщення матеріалу від класу до класу, від одиниць нижчого рівня мови до одиниць вищого рівня. Лінійний курс передбачає таку послідовність: фонетика, лексикологія і фразеологія, будова слова і словотвір, морфологія і синтаксис. Однак абсолютної лінійності на основному етапі навчання української мови немає. Цього вимагає другий чинник – особливості володіння учнями матеріалу, що вивчається, і формування в них комунікативної компетентності. Тому зміст шкільного курсу мови на другому етапі будується, крім лінійного, за ступеневим принципом, тобто лінійний порядок розміщення розділів порушується і включаються до нього інші теми.

Основною метою навчання мови в середній школі є формування національно свідомої, духовно багатого мовної особистості.

Відповідно до поставленої мети формуються завдання мовної освіти, найголовніші з яких є:

-виховання поваги до рідної (державної) мови та потреби у її вивченні;

-розвиток духовного світу, світоглядних уявлень учнів, національної самосвідомості та ідентичності, загальнолюдських ціннісних орієнтацій;

-ознайомлення учнів із мовною системою та її структурою, своєрідністю її одиниць, явищ як основою для формування мовленнєвих умінь і навичок;

-засвоєння норм літературної мови та якостей мовлення, мовленнєвого етикету, необхідних для повсякденного спілкування;

-формування комунікативної компетентності, основаної на мовних і мовленнєвих уміннях і навичках [5].

Чинна програма з української мови складається з чотирьох змістових ліній: лінгвістичної, комунікативної, культурологічної та діяльнісної, кожна з яких має свої конкретні мету і завдання.

Лексичний матеріал надається з урахуванням особливостей усіх змістових ліній навчання української мови. Зв'язки між розділами шкільного курсу української мови реалізуються вчителем з погляду їх доцільності та необхідності.

Крім внутрішньопредметних, шкільна програма передбачає міжпредметні зв'язки. Це сприяє поглибленому вивченню мовних явищ, формуванню вмій застосовувати суміжні знання, павички, розширенню ерудиції учнів. Міжпредметні зв'язки є доброю основою для координації, а згодом інтеграції мови з іншими предметами - літературою, народознавством, історією, географією, термінологією.

Основні завдання застосування міжпредметних зв'язків у процесі освоєння лексикології охоплюють:

-виховання свідомого прагнення до вивчення української мови;

-вироблення в учнів умінь комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;

-ознайомлення з мовною системою як основою для формування мовних умінь і навичок: орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;

-формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства в цілому [3, с. 15].

Відповідно до цієї навчальної програми учні повинні знати: відмінності між власне українськими словами, запозиченими, застарілими словами, неологізмами, професійними словами і термінами.

Учні повинні вміти: знаходити в тексті і доречно використовувати в мовленні вивчені категорії слів; пояснювати значення фразеологізмів і правильно використовувати їх у мовленні; користуватися різними видами словників.

Не дивлячись на те, що у програмі попередніх років звертається окрема увага на вивчення розділу «Лексикологія», окремої уваги на вивчення економічної лексики не звертається. Відповідно до сучасної

навчальної програми, добір навчального матеріалу й організація вивчення української мови в основній школі здійснюється на основі застосування й поєднання основоположних дидактичних і методичних принципів вивчення економічної лексики.

Важливість навчання учнів таких видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання (слухання і розуміння) і читання зумовлена постійним зростанням потоку інформації й потребою орієнтуватися в ній, життєвою необхідністю формування в учнів мовленнєвої компетентності в процесі сприймання усних і письмових висловлювань як важливого складника комунікативної компетентності.

Відповідно до цієї програми, учень вивчає групи слів за їх походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова, знайомиться з різними словниками, зокрема з тлумачним словником української мови.

Учні вивчають активну й пасивну лексику української мови: застарілі слова (архаїзми й історизми), неологізми, пароніми; групи слів за вживанням: загальноживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова; офіційно-ділову лексику. Учні повинні усвідомлювати основні терміни розділу, їх значення; визначати лексичне значення слова, групи слів за значенням, походженням, уживанням у мові; значення фразеологізмів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів; стилістичну роль діалектизмів, професійних слів, термінів, архаїзмів, неологізмів і фразеологізмів у художніх і науково-публіцистичних текстах; доводити аргументовано належність слова до певної групи лексики; редагувати тексти з лексичними помилками; доречно використовувати у власному мовленні вивчені пласти лексики, фразеологізми; користуватися словниками різних типів; складати й розігрувати діалоги за певною ситуацією в різних стилях мовлення [4].

Щодо економічної лексики, то їй не приділено особливої уваги та не розроблено ефективної системи вправ. Більш детально «Лексикологія» вивчається в 10 класі. У підручнику «Українська мова» за редакцією В. Русанівського, М. Пилинського та С. Ермоленко (1992 р.) було знайдено кілька вправ, які стосуються економічної лексики.

У підручниках пізнішого видання економічну лексику спостерігаємо на окремих прикладах. У нових підручниках не виявлено прикладів застосування економічної лексики.

Проаналізувавши програми підручників та вправи, можемо дійти висновку, що майже повністю відсутні вправи на засвоєння, розрізнення, застосування економічної лексики учнями.

Отже, важливим аспектом лінгводидактики є розробка методів, засобів, прийомів, принципів навчання, видів вправ, що сприяють засвоєнню учнями економічної лексики. Недостатня кількість вправ і завдань з української мови, метою яких є засвоєння економічних понять, зумовило наукове обґрунтування та практичне розроблення системи економічних вправ для шестикласників. Ефективність вивчення мови значною мірою залежить від правильного розуміння вчителем методів навчання, їх особливостей і класифікаційних структур. Тому

вчителям української мови слід звернути увагу на визначення обсягу економічних слів у кожному класі, на формування методичної основи такої роботи.

В. Дайнека (Кульбида). Обогащение связной речи при помощи экономической лексики.

В статье раскрывается проблема обогащения связной речи учащихся общеобразовательной школы в процессе изучения экономической лексики, обращается внимание на особенности такой работы, на возможности приобретения учащимися умений и навыков пользоваться словами, обозначающими экономические термины. Особенное внимание уделяется происхождению лексики, методической основе ее изучения.

V. Dajneka (Kulbida). Enriching Coherent Speech with Economic Vocabulary.

The article reveals the problem of enriching the fluency of secondary school students in the process of learning economic vocabulary, draws attention to the peculiarities of such work, the possibility of students gaining skills and abilities to use words that mean economic terms. Particular attention is paid to the origin of vocabulary, the methodological basis of its study.

Список використаної літератури:

1. Гриценко Т. Українська мова та культура мовлення: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 533 с.
2. Марченко Л. Робота з лексичними синонімами на уроках української мови. К., 1981. 250 с.
3. Лисиченко Л. Лексико-семантична структура української мови. Харків: ХДПУ, 1997. 180 с.
4. Сопко В. Економіко-правові основи й напрями уніфікації й адаптації термінології бухгалтерського обліку та контролю до потреб міжнародної стандартизації // Фінанси України. 2006. № 8. С. 113–124.
5. Шелехова Г. Концептуальні засади навчання української мови в профільній школі (академічний рівень) // Українська мова і література в школі. 2008. № 6. С. 2–5.



Ольга ІВАХОВА,
студентка 5 курсу ІФЖ

Л. С. ШЕВЦОВА,
доцент

ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ

У статті розкрито проблему вивчення морфології, зокрема службових частин мови за допомогою функційно-стилістичного підходу, подається перелік аналітичних та правописних умінь. Окремо зосереджено увагу на формуванні комунікативної компетентності.

Економічний розвиток суспільства суттєво впливає на формування вмінь та навичок громадян. У час великих змін та значних реформацій у різних галузях суспільного життя найбільш важливішим питанням української держави постає проблема розвитку її мови, збереження національної свідомості українців, а також підтримання культури на належному рівні.

Мотивом до вивчення, свідомого засвоєння та використання мовних засобів постає розширення сфери функціонування української мови, узаконення її державного статусу, яке у свою чергу стає неможливим без засвоєння теоретичних основ. Тому головним завданням є вироблення вмінь практичного аналізу мовних явищ, яке дає можливість глибшого оволодіння граматичними нормами сучасної літературної мови.

Сучасні напрямки навчання української мови передбачають переосмислення змісту навчання на формування основних компетентностей, володіння якими допоможе учням усвідомити факти сучасного життя і знайти шляхи розв'язання проблем. Серед усіх компетентностей своєю важливістю вирізняється комунікативна. За твердженням А. Хуторського, комунікативна компетенція включає в себе:

- уміння представити себе усно і письмово, заповнити анкету, написати лист, заяву, резюме тощо;
- уміння презентувати свій клас, школу, країну у випадку міжкультурного спілкування, у режимі діалогу культур, а також використання з цією метою знання іноземної мови;
- уміння виступати з повідомленнями, поставити запитання та дати чітку відповідь, коректно вести діалог;
- володіння способами взаємодії з навколишнім світом;
- навички шукати і віднаходити компроміси; вміння співпраці в групах: володіння прийомами у ситуаціях спілкування;

- наявність позитивних навичок спілкування у полікультурному, поліетнічному і багатоконфесійному суспільстві. Ці навички базуються на історії та традиціях різних груп та спільнот [7, с. 63].

До проблеми значущості формування комунікативних компетентностей зверталися А. Хуторський, Я. Коменський, Л. Варзацька, М. Пентиліук, К. Ушинський, О. Пометун та інші науковці, наголошуючи, що основною компетентністю, якої потребує сучасне суспільство, є комунікативна – уміння, пов'язане з ефективним та продуктивним спілкуванням. Вона виявляється у спілкуванні, толерантній поведінці в умовах відмінностей між людьми, у збереженні традицій. Тому ця компетентність і вважається загальнокультурною, і має здатність формуватися через цілу низку шкільних предметів.

Передусім комунікативна основа навчання мови відображена в меті вивчення курсу української мови у загальноосвітній школі, зокрема в тій її частині, де йдеться про вільне володіння навичками і вміннями комунікативно виправдано користуватися мовними засобами в конкретній ситуації спілкування відповідно до соціальної ролі адресата й адресанта, тобто володіння комунікативною компетентністю [4, с. 15].

Головним завданням навчання постає формування національно свідомої та духовно багатой особистості. Така людина вільно володіє вміннями і навичками комунікативно доцільно користуватися засобами мови, а тому може забезпечити відповідний рівень комунікативної компетентності. Для того, щоб досягти освітньої мети у школі, цілком правильно буде застосовувати комунікативний та особистісно орієнтований підходи до навчання [4, с. 20–21].

Що стосується української мови, то вивчення цього предмета передбачено здійснювати відповідно до трьох змістових ліній, які націлені на забезпечення формування трьох складових комунікативної компетентності: мовної, мовленнєвої та соціокультурної.

До мовного компонента зазвичай відносять розуміння значення слів, які власне і складають лексичну основу мови і усвідомлення правил їх сполучення, а також уміння будувати різні за метою і структурою речення. Мовленнєвий компонент охоплює вміння використовувати мовні засоби для розуміння тексту й побудови усних та письмових зв'язних висловлювань. Соціокультурна складова виявляється в умінні визначати особистісні якості та орієнтуватися в соціальних ситуаціях [7, с. 10]. Учителям-словесникам, які висувають компетентнісний підхід на перший план, слід розмежовувати два напрями у формуванні мовних знань та умінь, де основним все ж таки залишається розвиток практичних умінь і навичок, які пов'язані із застосуванням мовних засобів відповідно до орфоепічних, лексичних та граматичних норм літературної мови. Тому першочерговим завданням філолога є вдосконалення умінь учнів, які становлять основу комунікативних компетентностей. В. Сухомлинський казав: «Людина, яка любить Пушкіна й Гейне, Шевченка й Лесю Українку, людина, яка прагне сказати вишукано про красу, яка оточує, людина, для якої пошуки потрібного слова стали такою самою необхідністю, як необхідність споглядати прекрасне, людина, для якої поняття про красу людську виражається передусім у повазі до людської гідності, у ствердженні

справедливих відносин між людьми, така людина не може стати грубою, цинічною» [5, с. 209].

Важливим шляхом вироблення комунікативних умінь і навичок учнів є використання функційно-стилістичного підходу, його суть полягає у формуванні мовленнєвих умінь на основі визначення функціонування мовних одиниць у різних стилях мовлення. Функційно-стилістичний підхід зумовлює використання таких способів навчання, як мовностильовий аналіз тексту, складання учнями текстів у різних стилях мовлення та стилістичний експеримент.

Цей підхід передбачає творчу співпрацю учня та вчителя, де головною дійовою особою навчального процесу є учень. Завдання педагога постає у тому, щоб простежити динаміку його розвитку, визначити особисті переваги у роботі з навчальним матеріалом, тобто пізнати учня як особистість, виявити та розвинути його індивідуальні здібності [4, с. 19]. Поряд із цим, вивчення окремих розділів курсу української мови значно ефективніше за умови використання функційно-стилістичного підходу. Зокрема, вивчення морфології набагато краще проходить на широкій стилістичній основі з використанням активізувальних форм навчання.

На сучасному етапі розвитку освіти зростає проблема формування особистості, яка б вільно користувалась мовним матеріалом у різних мовленнєвих ситуаціях. Досягти вирішення поставленого завдання допомагає комунікативний підхід до засвоєння лінгвістичного матеріалу, в тому числі до службових частин мови.

Беручи за основу праці Л. Варзацької, К. Плиско, М. Плющ, І. Нагрибельної, можна стверджувати, що засвоєння морфології буде більш якісним, за умови його проведення одночасно з формуванням комунікативних умінь та навичок. Разом з тим, вивчення морфології важливо здійснювати у поєднанні із синтаксисом, стилістикою, лексикою, що передбачають формування морфологічних понять на основі встановлення семантико-синтаксичних зв'язків слів у словосполученні й реченні. Такий підхід дає змогу розкрити конструктивні можливості частин мови, допомагає учневі з'ясувати, як морфологічна форма визначає структуру речення й складного синтаксичного цілого.

Слідом за Г. Шелеховою вважаємо, що завдання, які спрямовані на актуалізацію знань учнів про особливості використання службових частин мови з урахуванням умов комунікації, допомагають формувати свідоме ставлення учнів до вибору мовних засобів у процесі творчої діяльності.

Отже, методика вивчення службових частин мови не залишилася поза увагою науковців. Більшість з них намагається відшукати такі шляхи подання матеріалу, які б ішли в одному напрямку з основними рекомендаціями. Тому слід спрямувати зусилля педагогів на добір мовленнєвих і домовленнєвих вправ, пов'язаних за змістом з використанням службових частин мови.

Аналіз особливостей функційно-стилістичного підходу до вивчення службових частин мови свідчить про необхідність пошуку і

запровадження нових шляхів викладу теми. Варто приділити увагу на завдання, які націлені:

- 1) на пояснення доцільності вибору частин мови;
- 2) на вибір частин мови, найбільш виразних у смислово-стилістичному вжитку;
- 3) на коригування текстів зі службовими частинами мови.

Разом з тим, особливого значення приділяється проблемному навчанню, яке сприяє формуванню в учнів самостійного мислення та готовності до творчої співпраці.

Функційно-стилістичний підхід до вивчення службових частин мови сприяє розвитку мовлення учнів і одночасно розширює і уточнює практичний матеріал з певної теми. У процесі роботи формуються такі вміння:

- 1) аналітичні – розпізнавання, вміння класифікувати частини мови, визначати їх диференційні значення, виконувати морфологічний розбір тощо;
- 2) правописні – здатність розрізняти написання частин мови і омонімічних їм слів; вміння пунктуаційно оформляти синтаксичні конструкції з цими частинами мови та ін.

Перелічені вміння формують узагальнені мовленнєві вміння і навички такі як: визначати будову, ознаки, особливості наведеного тексту; складати власні висловлювання зі службовими частинами мови; вільно користуватися частинами мови у процесі спілкування та ін.

Мовленнєва спрямованість процесу оволодіння морфологією зумовлена комунікативним принципом та цілою низкою загальнодидактичних і специфічних принципів, методів і прийомів роботи.

Принцип функційно-стилістичного підходу ставить такі вимоги до навчання мови: формування в учнів комунікативних, а також стилістичних умінь і навичок, вироблення в них здатності спостерігати за функціонуванням мовних одиниць у різних стилях мови. Учні добре усвідомлюють теорію мови і свідомо застосовують її на практиці, якщо знають, яку роль виконують ті чи ті засоби у мовному спілкуванні та як вони використовуються. Тому граматики в курсі української мови все більше набуває рис функційних. Це сприяє розвитку мовлення учнів, за умови вмілого створення і добору текстів різних стилів залежно від мети, ситуації та адресата висловлювання.

Отже, на сучасному етапі розвитку школи слід надавати особливої ваги застосуванню функційно-стилістичного підходу до вивчення морфології. Адже аналіз чинних підручників свідчить про необхідність складання вправ та завдань, які б ураховували функційно-стилістичний підхід до вивчення службових частин мови. Варто більше уваги приділяти комунікативному спрямуванню видів роботи і активізації пізнавальної діяльності учнів під час вивчення морфології.

О. Ивахова. Функціонально-стилістический подход к изучению служебных частей речи.

В статье раскрывается проблема изучения морфологии, в частности служебных частей речи при помощи функционально-стилістического подхода, а также дается перечень необходимых аналитических и орфографических умений. Отдельно сосредоточено внимание на формировании коммуникативной компетентности.

O. Ivakhova. Functional and Stylistic Approach to the Study of Function Words.

The article deals the problem of studying morphology, in particular the function words in the Ukrainian language with using of functional and stylistic approach, provides a list of analytical and spelling skills. Special attention is paid to the formation of communicative competence.

Список використаної літератури:

1. Біляев О. Доказова розповідь та евристична бесіда у навчанні мови // Українська мова і література в школі, 2003. №8. С. 2–5.
2. Біляев О. Культура мовлення учителя-словесника // Дивослово. 1995. №1. С.38–41.
3. Варзацька Л. Вивчення морфології у взаємозв'язку з лексикою, синтаксисом і стилістикою // Українська мова і література в школі, 1978. №7. С.63–69.
4. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // Українська мова і література в школі. 2006. №1. С. 15–19.
5. Скуратівський Л. Пізнавальні завдання з української мов: посібник для вчителя. К.: Рад.школа, 1987. 144 с.
6. Функції і структура методів навчання / за заг. ред. В. Онищука. К.: Рад. школа, 1976. 230 с.
7. Хуторской А. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. СПб.; Питер. 2004. 320 с.



Олександра КАЛЕНЧУК,
студентка 5 курсу ІФЖ

С. А. ЯЦЕНКО,
доцент

ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТАРА ХОЛЕРА»

У статті розкрито доцільність використання діалектизмів у творах сучасної літератури, їх вплив на формування індивідуального стилю автора з огляду на актуальність вивчення діалектної лексики в сучасному контексті.

Проблема дослідження діалектизмів як одного з прошарків лексики є актуальною з точки зору сучасної лінгвістики. Щодня інтерес до вивчення української мови в усіх її виявах зростає, що пояснюється тенденцією до повернення національної свідомості та бажанням використовувати власні українські слова. Ще 10 років тому популярним було явище білінгвізму – використання в повсякденному житті двох мов – української та російської. У зв'язку з російською агресією на сході України такий підхід став застарілим та поступово відходить у минуле, на заміну йому розповсюдження набуває білінгвізм – володіння літературною мовою та відхиленнями від неї, які пов'язані з територіальними особливостями. Оскільки мовознавці активно вивчають діалекти, до їх використання звертаються і українські письменники, які таким чином додають своїм творам національного колориту та особливої художньої цінності.

Метою статті є аналіз діалектизмів, використаних Володимиром Лисом, з точки зору різних мовних рівнів та їх вплив на формування індивідуального стилю письменника.

Ніна Гуйванюк та Наталія Руснак у статті «Діалектний текст як лінгво-когнітивна одиниця» зазначили: «Діалект – той складник національної мови, у якому чи не в первозданному вигляді збереглися психологічні та культурні особливості певного етнічного угруповання, в усій повноті виражається дух нації, що, власне, і є її самобутністю. Саме цим, напевне, можна пояснити тенденцію в усьому світі до пошанування діалектів, і, відповідно, посилений інтерес мовознавців до проблем, пов'язаних з діалектами» [1, с. 102].

Володимир Лис є одним із сучасних українських письменників, чиє художнє мовлення просякнуте тяжінням до використання та відтворення діалектної лексики. Його романи «Століття Якова», «Соло для Соломії», «Із сонцем за плечима. Поліська мудрість Пелагеї», «Іван і Чорна Пантера» яскраво демонструють різноманіття поліських діалектизмів. Спроби описати та систематизувати представлені лексеми

робили Л. Пулатова, яка на основі роману «Століття Якова» описала полонізми та західнополіські діалектизми, які є характерними для зазначеної території. Інші романи досліджували М. Перковська, І. Ніколаєнко та інші. Однак зважаючи на новизну досліджуваного нами матеріалу, спроб проаналізувати лексичний склад роману не було. Письменник активно використовує притаманні західнополіському діалекту фонетичні діалектизми: незалежно від позиції використання **и** замість **е** – ниhto, тибe [2, с. 16], часте використання **у** замість **о** – пуду [2, с. 13], поширеним є використання приставних **г** – гинчу [2, с. 23], наголошений звук **а** після м'яких і шиплячих приголосних переходить в **е** декувати [2, с. 23]; помічаємо твердість **ц**, яке використовується на місці **ч** (так зване явище цикання) ци [2, с. 24].

Серед морфологічних виокремлюємо: використання закономірно історичної частки **ни** в заперечних займенниках ни потрібні, ни схвалює [2, с. 12] ниhto [2, с. 16] нима [2, с. 24], а також використання частки **ни** замість **не** - ни потрібні, ни схвалює [2, с. 16] ни пуйду, ни домовилися [2, с. 33]. Урізання прислівників **мо', тре'** [2, с. 16, 24, 155]. Активно представлено нестягнені форми Н. в., З. в. в жіночому та середньому родах: **цяя людина** [2, с. 37] **тоє казав** [2, с. 52].

Чи не найяскравіше представлений лексичний пласт діалектизмів, який подаємо у формі словника:

Тарагутини [2, с. 10] – нести;
 Сакбанюца [2, с. 12] – лайлива;
 Блешчину [2, с. 13] – пляшку;
 Хорохориться [2, с. 16] – знаходиться;
 Бакун [2, с. 17] – тютюн;
 Груба [2, с. 21] – вагітна;
 Кебета [2, с. 23] – сила;
 Тарандіти [2, с. 27] – говорити;
 Пацьорки [2, с. 27] – намісто;
 Прусак [2, с. 27] – тарган;
 Бумбешка [2, с. 27] – голова;
 Городник [2, с. 81] – лопата;
 Охверма [2, с. 99] – нездала людина;
 Жвандіти [2, с. 117] – буркотіти;
 Крипа [2, с. 258] – човен.

Виокремлені діалектизми належать до західнополіського діалекту, що цілком зумовлюється розташуванням села, в якому відбуваються події роману. Володимир Лис, як і в інших своїх творах («Століття Якова», «Соло для Соломії»), використовує говірку місцевості, де народився і провів дитячі роки. Завдяки романам письменник відтворює та увіковічнює значний пласт мовної системи, який мав безпосередній вплив на становлення його як письменника.

Інтерес до використання діалектизмів у сучасних письменників значно поглибився. Причиною цього є бажання підкреслити творчу індивідуальність письменника та акцентувати увагу на частині національної мови, яка детально не розглядалася контексті культурної

спадщини. Серед діалектизмів, наявних в романі «Стара холера», найбільше помічаємо лексичних, прослідковуються фонетичні та граматичні. Діалектні слова використовуються в тій частині роману, дія в якій відбувається в селі Туптали, це переважно мова та думки персонажів. Оскільки це не єдиний твір автора, в якому він використав діалектну лексику, робимо висновок, що письменник тяжіє до відображення реальної мовної картини конкретного регіону.

А. Каленчук. Использование диалектизмов в романе Владимира Лиса «Старая холера».

В статье раскрыто целесообразность использования диалектизмов в произведениях современной литературы, их влияние на формирование индивидуального стиля автора, учитывая актуальность изучения диалектной лексики в современном контексте.

A. Kalenchuk. The Using of Dialectisms in the Novel by Vladimir Lys «Old cholera».

The article reveals the expediency of using dialectisms in a modern literature, their influence on the formation of the individual style of the author given the relevance of the study of dialectal vocabulary in the modern context.

Список використаної літератури:

1. Гуйванюк Н., Руснак Н. Діалектний текст як лінгво-когнітивна одиниця // Українська мова. 2003. №2(7). С. 102.
2. Лис В. Стара холера. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 268 с.



Валерія КОЛГАНОВА,
студентка 2 курсу ІФЖ

О. В. РУДЮК,
ст. викладач

ЕЛЕМЕНТИ МІСТИЧНОГО У НОВЕЛІСТИЦІ ЕДГАРА ПО

У статті досліджено прояв елементів містичного у новелістиці Едгара По. Проаналізовано особливості творчої манери письменника, функціонування в ній містичних елементів, що слугують художнім тлом витворення неповторної американської романтичної новели ХІХ ст.

Едгар Аллан По (1809 – 1849) – відомий американський поет та новеліст світового масштабу, есеїст, драматург, літературний редактор і критик. Шарль Бодлер цінував передусім його поезію. Стивен Кінг у чисельних інтерв'ю захоплювався творами попередника. Едгар Аллан По – автор не лише детективних новел, але й містичних та пригодницьких. Мотиви його новелістики більше зосереджені на внутрішніх переживаннях людини, викликані переживаннями самого автора.

У новелістиці Едгара По наявні традиційні романтичні колізії – або несприйняття героєм дійсності, або двоїстість у її сприйнятті. Романтичні персонажі найчастіше сприймають світ дійсності через емоційний внутрішній світ. У новелі «Маска червоної смерті» автор створює уявну, майже ілюзійну дійсність, в межах якої відбувається «бенкет на весь світ» принца Просперо. У такий спосіб автор «карнавалізує» художній світ новели, конкретизує її жанр як містичної, з фантастичними мотивами. Годинник б'є містичний час, що символізує небезпеку: несподівано у бенкетній залі з'являється непроханий гість – маска-привид, підкреслюючи містичність творчої манери Едгара По. Мотив фатуму – домінуючий у всій творчості Едгара По. Фатум переслідує кожного з персонажів, але водночас визначає їх справжню суть. За допомогою цього мотиву митець підкреслює головне в характеристиці героя.

Оповідач в новелі Едгара По прагне сам бути забальзамованим задля експерименту, повіривши словам графа. Для нього, представника давнього єгипетського роду Скарабєїв, сприйняття оповідачем єгипетського способу життя неприпустимо-фантастичне. Він насміхається над уявленнями людини дев'ятнадцятого століття щодо життя єгиптян, заперечуючи все, у чому був впевнений оповідач. Тому мотив «оживлення», перевтілення «мумії в людину» та навпаки обіграно Едгаром По метафорично. Наприкінці новели оповідач вирішує свідомо оминати певний часовий період задля цікавості та науки: «Відправлю до Ййбогуса – нехай мене забальзамують років на двісті» [8, с. 302].

Містика та фантастика межують у новелі «Рукопис, знайдений у пляшці». Містичними є як образи-пейзажі, так і образи персонажів: незвично червоний колір місяця, самотня дивна хмара, образ гігантського корабля-привида з величезним корпусом насиченого чорного кольору, команда з моряків-привидів, які не помічали оповідача: «Незрозумілі люди. Занурені у міркування, сутність яких я не можу вгадати, вони не помічають моєї присутності» [8, с. 225]. Епіграф до твору взятий із лібрето «Атіс» Філіпа Кіно: «Кому лишилося жити мить, той нічого не приховає» [8, с. 219]. Автор цими словами підводить до образу персонажа, який перебуває на межі життя та смерті, переслідуваний фатумом. Дивом врятувавшись після бурі, герой сподівається врятуватися вдруге, але все марно. Потрапивши на дивний корабель-привид (містичний образ), він до останнього не сприймає приреченість свого становища, ведучи щоденник та записуючи у ньому все, що з ним відбувається. Недарма у творах постмодерністів символічний образ щоденника буде зв'язком персонажів, які його ведуть, із життям, надією на порятунок (роман «Колекціонер» Джона Фаулза). Поряд з мотивом фатуму чітко простежується мотив жаху, який відчуває персонаж: «Нас поглинула зловісна ніч, безмежна темрява, задумлива, чорна пустеля! Потроху жах прокрився у душу старого шведа, та й я занепав духом» [8, с. 222]. Проте всі сили персонажа мобілізуються, а він сам позбавляється страху перед обличчям смерті: «В цю хвилину якийсь дивний спокій заволодів моєю душею. Я відповз подалі і, без остраху, очікував падіння, що потопило б нас» [8, с. 224]. Всі події подані автором крізь призму психічного стану головного героя, що дозволяє відстежити мотив жаху не як зовнішнього розбігу подій, а зсередини, через психічні враження свідомості персонажа-оповідача. При появі фантастичного, вигаданого світу важливу роль відіграє прийом контрасту. Тихе море різко змінюється на бурхливе, душевний неспокій на спокій, світло на темряву, життя на смерть. Прийом контрасту формує і двоплановість розгляду мотиву жаху, а це додає експресивності стильовій манері Едгара По.

Містичну розв'язку у новелах Едгара По має мотив смерті «прекрасної дами». Замість традиційної динаміки цього мотиву «від кохання до ненависті» чи навпаки до суто романтичної розв'язки «від кохання до жаху». Мотив смерті коханої в новелах романтиків видозмінюється у мотив очікування смерті коханої через страх її втратити, через божевілля персонажа, з акцентом на маніакальних змінах в психіці персонажа. За цим принципом побудовані новели: «Морелла», «Лігейя», «Береніка». У По смерть героїнь настає раптово і на очах у чоловіків, за містичних обставин. У «Лігейї» йдеться про момент містичного відродження першої померлої коханої – Лігейї в час смерті другої дружини (від хвороби помирає Ровена, а в очах вже мертвої другої дружини герой вбачає погляд Лігейї). У новелі «Морелла» мотив жаху пов'язаний з нестримним очікуванням смерті дружини, чоловік якої свідомо прагне цього, порівнюючи власний стан з одержимістю. Відродження Морелли відбувається у тілі доньки, яку герой побоюється через схожість з матір'ю. Містичним є і епізод з хрестинами дівчинки, коли підсвідомо, неконтрольовано герой називає

доньку ім'ям померлої дружини і раптом чує відповідь з вуст дитини, що дружина знову поряд. Мотив реінкарнації досить вражаючий, пов'язаний з фатумом, оскільки героєм керує страх перед поверненням жінки, якої він не кохав. У новелі «Береніка» молодий аристократ, закоханий у свою кузину (відомо, що дружиною Едгара По теж була його кузина), знає про її смертельну хворобу та спостерігає, як повільно вона помирає. Використано художню деталь – зосереджений погляд Егея на зубах коханої, якими він починає марити і якими прагне володіти. Тому мотив очікування смерті дівчини набуває гіперболізованої форми. Неспроста Егей знаходить у себе симптоми невідомої хвороби, перебуваючи між дійсністю та маренням. Стан героя «на межі» з його маніакальним прагненням здобути зуби померлої дівчини додає новелі психологічної домінанти та ефекту жаху. Всі три згадані новели написані під впливом смерті дружини письменника – Вірджинії.

В. Колганова. Элементы мистического в новеллистике

Эдгара По.

В статье исследовано проявление элементов мистического в новеллистике Эдгара По. Обращено внимание на особенности творческой манеры писателя, функционирование в ней мистических элементов, которые служат художественным фоном творения неповторимой американской романтической новеллы XIX в.

V. Kolganova. Elements of the Mystical in Edgar Allan Poe's Short Stories.

The article examines the manifestation of the elements of the mystical in Edgar Allan Poe's short stories. Attention is paid to the peculiarities of the writer's creative style, the functioning of mystical elements in it, which serve as the artistic background of the creation of a unique American romantic short story of the XIX century.

Список використаної літератури:

1. По Е. Разговор с мумией: роман, рассказы. Издательская группа «Азбука-Аттикус», 2017. 416 с.
2. Пригодій С., Горенко О. Американський романтизм. Полікритика: навч. посіб. К.: Либідь, 2006. 440 с.
3. Сюдюков І. Очисне полум'я душі. Едгар По та Вірджинія Клемм. Зарубіжна література. 2003. № 4. С. 2–3.



*Світлана КРАТЮК,
студентка 4 курсу ІФЖ*

*О. А. КУЧЕРУК,
професор*

КОМПЕТЕНТИСНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто проблему мовної освіти на засадах компетентісного підходу. Шляхом вивчення наукової літератури з'ясовано суть базових понять: «компетентність», «компетенція», «компетентісний підхід до навчання», «ключова компетентність», «предметна компетентність». Окреслено шляхи реалізації компетентісного навчання української мови в основній школі.

Постанова проблеми. У сучасній школі в процесі впровадження освітніх стандартів та концепції «Нова українська школа» простежуємо проблему, що далеко не всі вчителі зрозуміли суть ідеї компетентісного підходу до навчання української мови та як її реалізовувати на уроках. Аналіз педагогічної практики переконує, що багато вчителів-словесників досі послуговуються старими методами й засобами навчання тому, що це їм ближче, так простіше. Словесники, на жаль, не зовсім уявляють, як новий підхід можна застосувати на уроках української мови в п'ятих класах. Актуальність порушеної проблеми зумовлена тим, що оновлення та модернізації вимагає як зміст, так і методи, технології сучасного навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналіз наукових праць свідчить, що проблему формування ключових та предметної компетентності на уроках української мови в середній школі активно досліджують Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Г. Корицька, О. Кучерук, Л. Мамчур, Л. Шевцова та ін. Науковці студіюють ключові поняття, які визначають суть компетентісного підходу, розкривають принципи і технології його реалізації, однак окреслена проблема досліджена недостатньо.

Мета публікації: розглянути особливості компетентісного підходу до навчання й окреслити шляхи його реалізації в шкільному курсі української мови.

Виклад основного матеріалу. Насамперед розглянемо ключові поняття, що позначають зміст досліджуваної проблеми: «компетентісний підхід», «компетенція», «компетентність», «ключові компетентності», «предметна компетентність».

За О. Савченко, **компетентісний підхід** – це орієнтир навчально-виховного процесу на сформування й розвитку ключових (базових) і предметних компетентностей [4, с. 137]. Компетентісний підхід на перше місце ставить не інформованість учня, а вміння

розв'язувати проблеми, що можуть виникнути в будь-яких ситуаціях, зокрема таких:

- 1) пізнання світу й формування власної картини його;
- 2) міжособистісна взаємодія;
- 3) оцінювання чужих і власних вчинків;
- 4) споживацьке й естетичне оцінювання;
- 5) виконання різних соціальних ролей (громадянина, члена сім'ї, пасажера, покупця, клієнта, глядача, мешканця міста, друга та ін.);
- 6) здійснення певного вибору (мотиву, рішення, професії, стилю життя, способу розв'язання конфлікту тощо);
- 7) захист особистих інтересів та інше.

Вивчення праць лінгводидактів (Л. Овсієнко, О. Семенов, І. Хом'як та ін.) свідчить, що більшість із них поняття «**компетенція**» розглядають як стандартне нормативне поняття, це – загальна соціальна норма, «зразок», що в освітній галузі становить запит суспільства у вигляді переліку знань, умінь і навичок, якими мають оволодіти учні відповідно до чинної програми, освітніх цілей та завдань. На думку Ю. Швалба, поняття «компетенція» демонструє переважно соціальний бік дій суб'єкта й закріплює низку заданих та запропонованих цілей, способів діяльності. У професійній практиці компетенцію суб'єкта визначають посадові обов'язки й посадова інструкція, а в системі освіти – цілі навчальної діяльності суб'єкта освіти й навчальний план. Відповідно компетенція відображає цільовий бік соціальної діяльності суб'єкта, роблячи її більш визначеною і, водночас, обмеженою [5, с. 31–32].

Компетентність розглядають (В. Новосьолова, І. Дроздова, О. Кучерук та ін.) як власне результат діяльності, практичний та індивідуальний досвід успішного використання відповідних знань і умінь у різних життєвих ситуаціях і одночасний показник того, що учень усвідомлює важливість набутих знань і умінь. Він бачить перспективи їх застосувань, здатний реалізувати накопичений багаж з метою досягнення бажаного результату в умовах школи і поза нею. Орієнтування на компетентності не означає відмову від знань і умінь, насамперед це переформатування та вдосконалення названих компонентів, надання їм максимальної функціональності та дієвості. Якщо аналізувати внутрішню структуру компетентності, то це будуть знання, пізнавальні й практичні навички, ставлення до світу, емоції, цінності й мотивація. Отже, знання і вміння є важливими складниками компетентності.

Ключова (загальноосвітня) компетентність – це рівень функціональної грамотності [1, с. 16]. Ключові компетентності позиціонують як найвагоміші, такі, що повністю мають забезпечити соціалізацію молодій людині, утвердження її в соціумі. З огляду на це, їх особливість полягає в тому, що йде досягнення успіху, підвищення якості суспільних інститутів, котре осягає всі сфери суспільного життя.

У чинному Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти виділено такі *ключові компетентності*: уміння вчитися;

спілкуватися державною, рідною й іноземними мовами; математична, базові компетентності в галузі природознавства і техніки інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька, здоров'язбережувальна. У цьому документі вказано також і перелік предметних (галузевих) компетентностей, а саме: комунікативну, літературну, мистецьку, міжпредметну естетичну, природничо-наукову, математичну, проєктно-технологічну, інформаційно-комунікаційну та ін.

На основі вивчення чинних освітніх програм з української мови **предметну компетентність** розуміємо як безпосередню здатність самого учня здобувати бажані результати з української мови як навчального предмета засобами набутих знань, умінь і навичок, сформованих особистісних характеристик під час розв'язання різних навчальних проблем.

З'ясувавши важливі компоненти окресленої проблеми, зазначимо, що шкільна переорієнтація на компетентнісний підхід передбачає істотні зміни, що мають відбутися в усіх її компонентах. Насамперед у змістовому аспекті доцільно переглянути шкільні програми та підручники з української мови. Вони мають відповідати всім критеріям «Нової української школи». Авторам варто звернути увагу і на саму структуру та побудову навчально-методичного забезпечення. По-перше, навчальні матеріали важливо будувати у форматі таблиць, схем та аналізу. По-друге, в контрольньо-оцінювальному аспекті – це означає покращити та довершити систему оцінювання учнів на засадах компетентнісного підходу, враховуючи їх вікові особливості. По-третє, в організаційному – переглянути позицію учня та вчителя, звернути увагу на взаємини.

Обмежити чи ігнорувати компоненти компетентностей згодом буде означати, що починають утворюватися такі парадокси: на перший погляд, ніби багато говоримо й пишемо про суспільне замовлення патріотично вихованої, інтелектуально розвиненої, духовно багатої *«мовної особистості»*, однак на виході контролюється не готовність її взаємодії в суспільстві, а знання граматичних правил і вмінь поставити, де потрібно, двокрапку чи апостроф, переказати готовий текст і визначити в ньому головну думку. Життя ж згодом екзаменує по-своєму: воно майже не пропонує писати диктанти, не перевіряє в особи знання класифікації всіх приголосних чи типології складного речення. І виходить, що учень після школи, який грамотно писав диктанти, знає мовні норми, володіє вільно різними типами мовлення, не знає, як потрібно розпочинати чи підтримувати світську розмову, правильно виборсуватися з тенет щоденних дрібних конфліктів, відреагувати на неприйнятну для нього пропозицію чи на образу, презентувати себе як гідного конкурента, зацікавити співрозмовника чи переконати опонента.

Відповідно до суті компетентнісної освіти, результатом її мають бути компетентності, важливим складником яких є особистісні характеристики учня (активність, відповідальність, комунікабельність, здатність до емпатії й рефлексії, допитливість, креативність, ініціативність тощо). Важливою вимогою до змістового компонента освіти є такий добір його, щоб результати освіти не втрачали значення

поза межами освітнього закладу. Суть компетентнісного підходу до навчання мови задекларована в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, де зазначено, що компетентності формуються в особі у процесі набуття досвіду користування мовою [2, с. 186].

Для ефективного навчання української мови, окрім іншого, важливо використовувати компетентнісно орієнтовані завдання, особливістю яких є опертя на досвід учнів, мотивоване розв'язання життєвих ситуацій, написання учнями есе, звіту про виконану роботу тощо. Хочу запропонувати свій варіант вправи, яка допоможе допомогти учителю закріпити знання (реалізувати предметну компетентність) та розвиватиме мислення дітей і стимулюватиме до набуття комунікативної компетентності, адже потрібно буде на загал висловити своє враження. Водночас досвід педагогічної роботи переконує також в ефективності комплексних вправ. Наприклад, вивчаючи фонетику, п'ятикласники вже вміють розрізняти тверді та м'які звуки, помічати чергування звуків; аби закріпити відповідні вміння, а також розвивати критичне мислення, духовний світогляд, можна комплексну вправу побудувати на основі вірша Ліни Костенко.

Осіnnий день, осінній день, осінній!
О синій день, о синій день, о синій!
Осанна осені, о сум! Осанна.
Невже це осінь, осінь, о! – та сама.
Останні айстри горілиць зайшлися болем.
Ген, килим, витканий із птиць, летить над полем.
Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.
І плаче кошик серед трав – нема мелодій (Ліна Костенко).

Завдання 1: зверніть увагу на звук *с*, у яких випадках він буде твердим, а коли м'яким.

Завдання 2: простежте у словах чергування голосних, зокрема *о*, *е* та *і*, зробіть коментар до таких звукових змін у словах тексту.

Завдання 3: напишіть за мотивами вірша про свої враження від осені на Поліссі, використовуючи якомога більше слів, у яких ваша буква позначатиме і м'який, і твердий звуки (кожному вчитель роздасть окрему букву на позначення відповідного м'якого і твердого звука).

Приклад відповіді на завдання 3 (буква Л): Ліна Костенко зображує прощальний момент природи з літом. Настає осінь, холодний період. Пташиний ключ покидає Поділля і відлітає в теплі краї. Люди кутаються в теплий одяг. Похмурі дні, на жаль, настають все частіше.

Висновок. Отже, проблема сучасного навчання української мови в школі потребує переосмислення на засадах компетентнісного підходу. Завданням вчителя є мотивоване формування мовних особистостей як ефективних мовців, що володіють ключовими і предметною компетентностями. Педагогам потрібно ставати креативними, крокувати в ногу з часом, створювати компетентнісно орієнтовані завдання, цікаві комплексні вправи, аби стимулювати інтерес до вивчення предмета. Перспективним є дослідження питання

використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі компетентнісного навчання української мови.

С. Кратюк. Компетентностное обучение украинского языка учеников как лингводидактическая проблема.

В статье рассмотрена проблема языкового образования на базе компетентного подхода. Путем изучения научной литературы выяснено суть базовых понятий: «компетентность», «компетенция», «компетентностный подход к учебе», «ключевая компетентность», «предметная компетентность». Определены пути реализации компетентного обучения украинского языка в основной школе.

S. Kratyuk. Competent Teaching of the Ukrainian Language of Students as a Linguodidactic Problem.

In the article is considered a problem of language education using a competent approach. The essence of the basic concepts is revealed by the study of the scientific literature. There are a competency, a competence, a competency-based approach, a key competence and a specialized-topic. Ways of implementing competent teaching of the Ukrainian language have been defined in the primary school.

Список використаної літератури:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. К.: Ленвіт, 2003. 261 с.
3. Кучерук О. Компетентнісний підхід до формування національно-мовної особистості школяра // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2008. №10. С. 18–24.
4. Савченко О. Дидактика початкової освіти: підручник – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
5. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті // Вища школа, 2010. №2. С.31–36.



*Лілія ЛЕБЕДЕВА,
студентка 4 курсу ІФЖ
Л. А. БАШМАНІВСЬКА,
доцент*

СУЧАСНІ НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито проблему використання сучасних навчальних технологій на уроках української літератури в основній школі, проаналізовано допоміжні інноваційні засоби навчання та особливості використання можливостей Інтернету.

Реформування освіти, визначене Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ ст.), передбачає формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації, формування гуманітарного мислення. Оновлення змісту освіти є визначальною складовою реформування освіти в Україні й передбачає приведення його відповідно до сучасних потреб суспільства.

Учитель відіграє найважливішу роль у процесі формування мислення, гартування характеру й виховання моральних цінностей учня. Він є генератором і джерелом ідей, які можуть використовувати школярі, а тому сучасна освіта мусить бути саме для людини.

Сьогодні педагоги одноставні в тому, що саме досить висока освіченість є основним джерелом ключових переваг, котрі дозволяють тривалий час бути конкурентоспроможним на ринку праці. Висока обізнаність учнів залежить від педагогічної майстерності вчителя, який повинен знати актуальні та потенціальні рівні здібностей учнів, щоб керувати процесом формування і розвитку цих здібностей. Тому в сучасному суспільстві можемо з упевненістю відзначити перехід від традиційної (предметно-орієнтованої, системної, комплексної тощо) до інноваційної (особистісно-орієнтованої, ситуаційної, інформаційної та ін.) парадигми освіти, що безпосередньо пов'язано з реалізацією в навчанні особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів.

Значний внесок у розробку проблем сучасних навчальних технологій вивчення української літератури в основній школі зробили вчені О. Пометун, Л. Симоненко, М. Кравець, Г. Шелехова, В. Морозова, С. Сисоєва та інші.

Мета статті – визначити сутність та особливості використання сучасних навчальних технологій на уроках української літератури в основній школі.

Вимоги освітніх стандартів та швидкий технічний розвиток людства спонукають учителів не тільки надавати учням навчальну інформацію, а й навчити їх способів практичного застосування в

повсякденному житті. Тому розвиток, поширення, а також використання сучасних навчальних технологій вивчення української літератури становить важливий аспект педагогічних досліджень.

Сучасний інноваційний підхід у навчанні полягає в умінні інтегрувати учнями отримані знання та застосовувати їх для одержання нових знань відповідно до умов і темпу розвитку в сучасному суспільстві. Тому, наприклад, нині важливу роль у розвитку пізнавальних інтересів учнів відіграють інтерактивні технології навчання та інтерактивний урок. Інтерактивне навчання – це навчання, яке «відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу» [1, с. 378]. Інтерактивність передбачає активізацію навчальних можливостей учня під час навчання замість переказування готової інформації. А уроки української літератури, на яких використовується ця технологія, надають учням основні пізнавальні та суспільні вміння, а також навички та зразки поведінки. З метою підвищення ефективності уроку як основної форми навчання проводять уроки-лекції, уроки-заліки, комбіновані уроки, використовуючи при цьому різні сучасні методи навчальних технологій, наприклад, «акваріум», «коло ідей», «ментальні карти», «метод прес» тощо.

Також до найбільш поширених засобів навчання в основній школі, які є джерелом систематизації знань та вдосконалення наукового мовлення старшокласників, відносять різноманітні таблиці (демонстраційні, порівняльні, узагальнювальні, опорні, текстові, словникові та ін.).

Важливу роль у навчанні української літератури відіграють і допоміжні інноваційні засоби навчання, якими виступають проектор, теле-, радіо-, аудіотехніка, комп'ютер. Сприймаючи зором чи слухом навчальний матеріал, учень сприймає почуте (аналізує його, дає власну оцінку), відтворює (зразок, власне (чуже) мовлення. Така робота створює сприятливі умови для наслідування зразкової мови, формування творчого мислення, удосконалення власного наукового мовлення. Останнім часом усе більшої популярності набувають освітні технології навчання з використанням можливостей Інтернету. Однією з таких технологій є технологія web-квесту. Web-квест – це спеціальним чином організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої учні здійснюють пошук інформації в мережі Інтернет за вказаними адресами. Вони створюються для того, щоб учні вчилися використовувати отриману інформацію з практичною метою, набували й удосконалювали навички самостійної пошукової й дослідницької роботи.

Комп'ютер для вчителя є: а) засобом здійснення навчальної роботи; б) засобом навчальної інформації (словники, довідники, доступ до бібліотек через електронну пошту тощо); в) банком довготривалого збереження різної інформації, зокрема текстів; г) засобом контролю за навчальним процесом; д) засобом організації тренувальної діяльності учнів. Для учнів комп'ютер може слугувати як засіб керівництва самостійною навчальною діяльністю, формування мовних і мовленнєвих умінь та навичок, контролю і самооцінки, засобом навчальної взаємодії з учителем у системі дистанційного навчання, а також джерелом

навчальної інформації.

Саме завдяки раціональному використанню різних методів навчання змінюються позиції вчителя та учнів у навчально-виховному процесі. Тобто вчитель не просто дидактично навчає, а саме організовує пізнавальну діяльність, перетворюючи учнів в рівноправних суб'єктів у навчанні, де створюється та реалізується модель творчої особистості. А в учителя завжди залишається можливість для імпровізації, тому що літературний твір, вступаючи в діалог з часом, може відкриватися новими гранями, одні проблеми втрачають свою актуальність, інші виходять на перший план – і цей діалог є нескінченним.

Л. Лебедева Современные учебные технологи изучения украинской литературы в основной школе.

В статье раскрыто проблему использования современных учебных технологий на уроках украинской литературы в основной школе, проанализированы вспомогательные инновационные методы обучения и особенности использования возможностей интернета.

L. Lebedeva. Modern Educational Technologists Studying Ukrainian Literature in a Primary School.

The article reveals the problem of using modern educational technologies on the lessons of Ukrainian literature in a primary school, analyzes innovative teaching methods and features of using the Internet.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Волошина Н. Перспективні педагогічні технології у практичній діяльності вчителя-філолога // Зарубіжна література в школах України. 2006. № 10. С. 2–4.
3. Дженджеро О. Дещо про переваги інтерактивного навчання в шкільній практиці // Українська мова і література в школі. 2006. № 2. С. 22–25.
4. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Укладач О. Когут. Тернопіль: Астон, 2005. 204 с.
5. Педагогічні інновації у сучасній школі: науково-методичний збірник. К.: Освіта, 1994. 268 с.
1. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2004. 235 с.



*Дарина МЕЛЬНИК,
студентка 3 курсу ІФЖ*

*В. О. ЄРШОВ,
професор*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПЕРСОНАЖІВ В ОПОВІДАННІ «ГАРЯЧКА» ЕДВАРДА МАР'ЯНА ГАЛЛІ

У статті розкрито особливості створення психологізму персонажів в оповіданні «Гарячка» Едварда Мар'яна Галлі, проаналізовано образ головного героя з точки зору «хворого пацієнта», його «подорож» в мареннях та фізичні муки хворої людини, розглянуто образ лікаря та наратора, зокрема його ставлення до головного героя.

Едвард Мар'ян Галлі (1816 – 1893) – лікар, учений, письменник. Жив та творив у Житомирі, його перу належить низка праць різного напрямку: медицини, філософії, історії та ботаніки [1, с. 314]. Однією з робіт є оповідання під назвою «Гарячка» (пол. «Goraczka»).

Едвард Мар'ян Галлі – один з перших польських письменників на Волині, який писав в жанрі психологічної прози в добу романтизму. Розвиток психологічної прози пов'язаний з трансформаціями форм прозових творів. Письменники віднаходили різні теми та шляхи переробки [4]. Е. М. Галлі пішов шляхом зображення внутрішнього світу людини, його твори мають вплив на розвиток психологічної прози в польській літературі, вони постають, як приклад, для створення нових творів. В його оповіданні наявний ретельний та детальний аналіз особистості героя та ритм, який визначався не реальним порядком, а його перебігом у свідомості та роздумах героїв. Оповідання представляє ритм прожитого внутрішнього часу героя, основою якого є пам'ять та уява.

Оповідання психологічне, пройняте смутком, розпачем від тяжкої долі хворої людини, її стражданнями, іноді моторошними криками, гарячковими мареннями, але в той же час його не покидала надія на одужання, хворий тягнувся до сонця, до його променів, як до життя. Аналізуючи твір, було простежено, що наратору було сумно й болісно розуміти, які болісні муки пережив хворий чоловік «Сумно, жахливо, дивитися коли душа виривається з тіла», «О! як жаль вмирати молодим!»⁴ [3, с. 37]. Після прочитання цих слів, читач починає краще

⁴З польської на українську мову твір переклала студентка 3 курсу ІФЖ Мельник Д.В.

розуміти почуття наратора, а також одну з тем твору, а саме те, що смерть забирає людей і не дивиться на їх вік, а по особливому шкода, коли помирає молода людина, яка ще стільки не встигла побачити і зробити у своєму житті. Наратор постійно звертається до читача з проханням поглянути на обличчя пацієнта, яке показує весь біль, смуток та нерозуміння, що взагалі відбувається в його уяві, наратор просить подивитися на тіло, воно потворне і в той же час викликає нестерпимий жаль, бо таке змучене, худе і майже позбавлене життя нестерпними конвульсіями. В такий спосіб, наратор, не просто пропонує поглянути на страждання, а змушує читача повністю уявити картину, зрозуміти біль та жахливі муки хворої людини. Всі ці описи та пропозиції «приміряти», уявити те все на собі, викликає емоції суму, співчуття, а також, це спонукає до роздумів над життям, про його плинність та неминучість страждань, які воно може принести. Саме такого ефекту, на нашу думку, хотів домогтися наратор.

Ми розглянули образ хворого пацієнта, він постає в центрі зображуваного світу. Його зовнішність наратор конкретно не описує, але все ж таки подає декілька відомостей, що це молодий чоловік, у нього бліде втомлене обличчя: «обличчя яке затує до себе смерть» [3, с. 38], по чолу стікають краплини поту через високу температуру тіла, очі, які ось ось заплющуються, губи спалені. Його тіло худе, змучене конвульсіями. Його образ наратор описує так, що одразу уявляєш собі не людину, а сірник, який ось ось догорить «хворий був дуже блідий – його груди безперервно підіймалися та падали», «конвульсивні рухи гарячки на обличчі», «Поглянь на його чоло: в тих зморшках», «Це все уривки образу, поглянь на нього всього і зрозумієш, що то страшний сон, у якому відчуття не сплять, але душа не нагромаджує їх маревом, вона десь у глибині його єства напівмертвого, може, десь сховалась у куточку мозку неначе у комірчині з янголом життя, радячись, чи боротися далі, чи віддати врешті янголу смерті змучене, виснажене тіло, ту твердиню, яку досі боронили.» [3, с. 48] Наратор постійно акцентує увагу на вигляд тіла коли про нього говорить, наприклад: «знівечене тіло», «янгол життя промовляє до виснаженого тіла». [3, с. 40] Таке звертання уваги до вигляду тіла пацієнта, створене для того, щоб підкреслити неминучість смерті, догорання та щоб викликати у читача жаль до хворої людини.

Якщо говорити про його самопочуття та симптоми, які він переживає, то наратор вказує, що у хворого, під час гарячки простежуються висока температура тіла, яка то падає то підіймається, важке дихання, немовби він задихається, постійні марення, головний біль, дезорієнтація, хворий не може зрозуміти де він знаходиться, та що з ним відбувається, галюцинації, які він приймає за реальність, гаряче чоло, сухі, «спалені» губи, тяжкість в грудній клітині, поганий сон. Всі ці симптоми вказуються не чітко та сухо, а дуже метафорично, з великою кількістю порівнянь, постійно говорить про душу чоловіка, про янголів смерті, які ніби навмисне його випробовують, знущуються, та про янголів життя, які намагаються з останніх сил витягнути хворого з прірви : «душа вирвана з тіла, по любому промінню полине туди – туди

далеко, звідки може й прийшла, а серед бурі, серед вітрів та снігів страшно жахаюче для душі вибиратися в дорогу вічності!», «душа в цей час, як човник у вихорі хвилі, що крутиться на одному місці так довго, так рівномірно, що не здогадаєшся чи вирветься він чи потоне», «душа молода, довірлива, рветься з ліжка і безсила знову падає з розпачем», ця хвилина, в яку янгол смерті бореться з генієм життя, а людина лежить без відчуттів, не знаючи про себе, і мариться їй все, що було і не було, душа в цей час, як човник у вихорі хвилі, що крутиться на одному місці так довго, так рівномірно, що не здогадаєшся чи вирветься він чи потоне» [3, с. 45]

Емоцій, які показує молодий чоловік, та про які говорить нам наратор, теж не так все легко. Через постійне марення, ми можемо поділити їх на три умовні групи: перша – це емоції, які хворий переживає, між тим, коли прокидається від польоту галюцинацій. Він відчуває страх, певну розгубленість, бо різко прокидається і не розуміє, що коїться навкруги: «Напруживши слух, звук хвилі щораз швидший, і шум, щораз міцніший, – «Мене немає, мене немає» - кричав – «тільки хвиля, тільки шум,» – і підірвався з ліжка. «Що тобі болить? – холодно сказав лікар – чому ти встаєш, – Бог з тобою, де ця хвиля?» Він притулив до рота йому трохи напою – як ніби в нього ввійшли нові думки – заспокоївся, голова впала на подушку...» [3, с. 47], ми бачимо, що марення плутають його розум, що і викликає такі емоції у людини. Також, сюди відносяться почуття, коли хворий, у час тверезої свідомості, лежить на ліжку у палаті, дивиться на місяць, на зорі у ночі та роздумує. В цей час, на нашу думку, він почуваеться самотнім, розуміє, що «наближається до небес», до Бога. Ще одним героєм цієї історії є лікар. Наратор не повідомляє про нього нічого. Ми, можемо лише здогадатися, що це був чоловік, який доглядав хворого. Саме лікар є тією людиною, що розповідає Едварду Мар'яну Галлі цю історію, як своєму колезі. Він був з хворим від початку його страждань та до останньої хвилини життя.

Отже, Е. М. Галлі ставить особливий акцент на описі внутрішнього життя персонажів, що становить психологічну прозу. У цьому творі, світ почуттів і емоцій прирівнюється до зовнішньої життя персонажа, а іноді, навіть домінує. І оскільки у кожного з нас є своє, надзвичайно насичене, внутрішнє життя, кожен з нас, часом переживає дилеми та емоції. Так чи інакше, різні письменники, це помічали давно: Гете, Стендаль, Гессен, Фолкнер, а в Польщі Галлі, Кароль Август Гейнч. Усі вони, стали беззаперечною класикою, і заклали основи сучасної психологічної прози. [2, с. 27] Наратор, а власне автор, у своєму оповіданні говорить читачам про те, що потрібно цінити кожен момент життя, бо ніхто не знає, яким буде наступний день, а також, Галлі, зображує не значимість кожної людини, окремо у світі. Що поки мінає останній вечір року, поки люди сплять вони навіть не підозрюють, що зараз, в цю ж хвилину, хтось страждає, або лине до неба. На нашу думку, він хоче сказати, що смерть однієї незначної людини, не впливає на життя світу. Люди помирають, а життя крокує далі.

Оповідання «Гарячка», неодмінно зацікавить усіх, хто шукає в літературі описи емоційних переживань, драм, що виникають внаслідок

гіперчутливості, неприйняття. Це твір для читачів, які зовсім не шукають пригод, монстрів чи злочинних загадок. Хоча, слід визнати, що сучасні письменники часто експериментують з жанрами прози, змішуючи стилі та включаючи їх у розповідь лише, як елементи твору. В оповіданні, однак, душевне життя персонажів виходить на перший план.

D. Melnyk Cechy tworzenia stanu psychologicznego bohaterów w opowiadaniu Gorączka Edwarda Mariana Halli.

Artykuł zajmuje się psychologią bohaterów w opowiadaniu Edwarda Mariana Halli „Gorączka”. Analizowany jest obraz głównego bohatera, a mianowicie chorego pacjenta, jego wewnętrznych przeżyć, podróży w złudzeniach i męki fizyczne chorego. Analizowany jest także obraz lekarza i narratora w pracy, w tym jego stosunek do głównego bohatera.

D. Melnyk. Features of the Creation of the Psychological State of the Character in the Story "Delirium" by Edward Marian Galle.

The article deals with the psychology of the characters in Edward Marjan Halli's story "Hot". The image of the main character, namely, the sick patient, his inner experiences, travel in delusions and physical torment of the sick person is analyzed. Also, the image of the doctor and narrator in the work is analyzed, including his attitude towards the main character.

Список використаної літератури:

1. Ершов В. О. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. Житомир: Полісся, 2008. 624 с.
2. Sobolewska A., «Polska proza psychologiczna», Ossolineum , Wrocław, 1979.
3. Galli E. M. «Pisma», Т 2, Wilno, 1847, s. 37–56.
4. Polski słownik biograficzny. Т. X. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962. S. 178.
5. Julkowska W., Problem „wizualizacji” przeszłości w narracjach o historii w pierwszej połowie XIX w., Poznań : Universitas, 2018, s. 19.



Мирослава ОСТАПОВЕЦЬ,
студентка 3 курсу ІФЖ

В. О. ЄРШОВ,
професор

«ПОДОРОЖ ДО МІСТЕЧКА» Ю. І. КРАШЕВСЬКОГО: ПРОБЛЕМА ЖАНРОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Стаття присвячена проблемі визначення жанрової своєрідності «Подорожі до містечка» Ю. І. Крашевського, для вирішення якої аналізуються жанрові особливості твору, що наближають її до таких різновидів як казка, подорож, байка.

Постановка проблеми. «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського (1857 р.) протягом тривалого періоду залишалася відкинutoю на маргінесі літературознавчих студій. Написана у волинський період творчості митця «Подорож до містечка» не відповідає жанровим та проблемно-тематичним горизонтам цього періоду. У ній письменник, переважна більшість творчого доробку якого написана в реалістичній манері, вдається до вимислу і фантастичних елементів. Це у поєднанні з дидактизмом, акцентуванням на морально-етичних проблемах ускладнює визначення жанрової своєрідності твору, тому потребує дослідження.

Стан дослідження. Більшість існуючих досліджень творчості Ю. І. Крашевського спрямовані на аналіз його історичної романістики (А. Мальченко, Р. Радишевський, Н. Петриченко), народних повістей (М. Жулинський, О. Астаф'єв, М. Ткачук) та подорожей як жанрового різновиду (І. Черниш, В. Єршов, О. Гаряча). Вивченням казки у творчості Ю. І. Крашевського займалася С. Байдацька, проте цікавили вчену зразки жанру пізнього періоду творчості. Таким чином, питання жанрової своєрідності «Подорожі до містечка» дослідниками не розглядалося.

Мета статті – визначити жанрову своєрідність твору «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського.

Виклад основного матеріалу. Жанрове визначення твору було дане самим Ю. І. Крашевським, який назвав «Подорож до містечка» казкою. Зауважимо, що звертався до цього жанру Ю. І. Крашевський неодноразово, хоча переважна більшість казок була написана на схилі його життя. Проте крім жанрових ознак казки у творі простежуються також риси байки, подорожі. Варто також наголосити, що історія літератури знає приклади, коли авторське визначення жанру було необґрунтованим, і, як наслідок, у літературознавстві твір мав іншу жанрову приналежність, так було, наприклад, з «Золотим горнцем» Е. Т. А. Гофмана: письменник назвав твір казкою, тоді як в літературознавстві його ідентифікують як повість. Тому вважаємо за

необхідне, визначити жанрові ознаки твору, щоб однозначно ідентифікувати його.

Ю. Ярмиш спробував узагальнити сюжетно-композиційні характеристики літературної казки. Він трактує літературну казку як «такий жанр літературного твору, в якому в чарівно-фантастичному або алегоричному розвитку подій, і як правило, оригінальних образах та сюжетах у прозі, віршах та драматургії розв'язуються морально-етичні та естетичні проблеми» [5, с. 87]. Втім і таке визначення не є вичерпним, адже, твори фентезі, так само як і казка, порушують морально-етичні і естетичні проблеми.

Дослідниця Г. Сабат подає більш вичерпне визначення літературної казки: «Літературна казка – це фантастичний твір авторської художньої творчості, нерозривно пов'язаний із реальністю життя, що відображає суть епохи, всотує ідейно-політичні, літературно-естетичні тенденції часу, впливається в літературні течії і напрямки ... або ж це мистецький твір, сюжетоструктура якого побудована за специфічними традиційними законами фольклорної казки, його особливий стиль, трансформуючи народну традицію, впливається у новітньо-авторський семантико-гносеологічний субстрат» [4, с. 8].

Дослідники констатують розгалуження літературних казок на художні перекази народних сюжетів, казки за фольклорними мотивами і власне авторські казки, в яких реалізуються основні закони жанру без запозичення фольклорних сюжетів і образів, саме до останньої групи доцільно зараховувати й «Подорож до містечка». Мотивувати це можна тими рисами, які на думку О. Гарачковської, притаманні авторській казці, це насамперед суб'єктивне зафарблення нарації, коли письменник, використовуючи казкову форму, акцентує особистісне бачення дійсності, порушує актуальні питання сучасності. В літературній казці все самобутнє: і відбір життєвого матеріалу, і підхід до нього, й емоційне забарвлення, і мова [3, с. 12].

«Подорож до містечка» побудована на традиційному фольклорному казковому мотиві – дороги, завдяки якому герой в численних мандрах пізнає світ, а перед автором твору розкриваються широкі можливості у зображенні подій в динаміці. Так, зачином твору служить сцена, коли батьки відпускають сина в доросле життя, наставляючи його: «Не затримуйся надовго для відпочинку, оглядин, ні з ким в розмови і знайомства не вдавайся, з дороги не звертай, час дорогоцінний, ближче до вечора при твоїх ногах можеш безпечно досягти мети. Хочу, щоб ти розпочав свою дорогу з Богом, тоді тобі пощастить»⁵ [6]. Саме подорож стає сюжетоутворюючим елементом твору, пронизуючи увесь текст від початку й до кінця. У Ю. І. Крашевського образ подорожі глибоко алегоричний, вона уособлює саме людське життя, про що читач дізнається наприкінці

⁵ Переклад з польської М. Остаповець

твору. При цьому цілком оригінальним є часопростір казки. Вийшовши з дому батьків, головний герой Янек характеризується автором одним словом «*молодий*». Він переживає зустрічі й прощання, біди і радощі, хронологічно це займає один день: хлопець вийшов зранку і прийшов до монастиря глибокої ночі, про що вказано опосередковано: «*але не скоро хтось прокинувся за воротами*» [6], запитавши при цьому: «*Так пізно?*» [6]. Проте далі ми бачимо фантастичне перетворення юнака на старого діда: «*хвилину тому молодий - Янек мав уже сиве волосся, борода в нього по пояс, шістдесят років лежало на поораному чолі...*» [6]. Отож поєднання казкового мотиву подорожі з фантастичним перетворенням головного героя, описаним наприкінці, є яскравим підтвердженням казковості жанру твору.

Серед жанрових ознак літературної казки, присутніх у «Подорожі до містечка», слід також відзначити її глибоку дидактичність, що наближає її до байки. Проте, незважаючи на наявність таких особливостей байки як алегоричність та дидактизм, на нашу думку, не варто розглядати «Подорож до містечка» як зразок цього жанру. Аргументувати це можна значним для байки обсягом, адже остання це переважно невеликий твір, а також відсутністю традиційних для байки алегоричних образів тварин, рослин чи неодухотворених предметів. Тому дидактичність, що прослідковується у творі, скоріше наближає його казки, адже виступає як повчання для дітей, що повинно пояснити їм смисл людського життя та застерегти від небезпек та помилок. Підтвердження цьому знаходимо в фінальній фразі твору: «*Слухайте тата Мацея!*» [6]. Так проявляється виразна особливість творів для дітей авторства Ю. І. Крашевського, на яку вказує С. Байдацька [1], – відкритий комунікативний процес між оповідачем і реципієнтом, використане автором безпосереднє звертання до читача притаманне також казкам Е. Т. А. Гофмана і Г. К. Анерсена.

Казка «Подорож до містечка» Ю. І. Крашевського має подвійне призначення, адже адресована вона не лише дітям, а й дорослим, що виявляється як на фабульному рівні, так і на філософському. Дітей захоплює динаміка розвитку сюжету, впровадження фантастики і вимислу. Дорослий читач зауважить філософський зміст у численних алегоріях, образності і символіці, за допомогою яких розкриваються актуальні моральні і соціальні проблеми сьогодення.

Висновки. Окреслюючи жанрову своєрідність твору, однозначно його класифікувати важко, проте зважаючи на ряд характерних особливостей найбільш доречним видається його потрактування як літературної казки.

Таким чином, серед жанрових ознак літературної казки, які можна спостерігати в «Подорожі до містечка» Ю. І. Крашевського, слід виділити:

- проблемно-тематичну широчінь, охоплено важливі соціальні, філософські, психологічні, екзистенційні питання;
- прагнення до створення двоадресатної казки, її цікавості та доступності для будь-якого читача чи слухача;

- виразне тяжіння до жанрового синкретизму, змішування й синтезування різних родів і жанрів – подорожі, казки, байки;
- пропагування високої гуманістичної та виразно християнської за духом етики у казковій формі;
- своєрідність, фантастичність хронотопу;
- використання фольклорних джерел та духовного досвіду народу.

Усі вище перелічені ознаки, більшість з яких характерні для літературної казки, підтверджують жанрову приналежність твору.

M. Ostapowicz. Podróż do miasteczka J. Kraszewskiego: problem identyfikacji gatunkowej.

Artykuł poświęcony jest problemowi określenia osobliwości gatunku «Podróży do miasteczka» J. Kraszewskiego, dla rozwiązania którego, zostały przeanalizowane cechy gatunkowe danego utworu, co przybliżyło go do takich różnorodności jak bajka, podróż, baśń.

M. Ostapowets. «Journey to the Town» by Y. Krashevsky: the Problem of Genre Identification.

The article is devoted to the problem of determining the genre originality of "Journey to the town" by Y. Kraszewski, for the solution of which the genre features of the work are analyzed, which bring it closer to such varieties as a fairy tale, a journey, a fable.

Список використаної літератури:

1. Байдацька С. Жанр подорожі у творчості Юзефа Ігнація Крашевського : монографія. Вінниця, 2016. 175 с.
2. Брауде Л. К истории понятия «литературная сказка». Изд. АН СССР. Сер. литературы и языка, 1977. Т. 36. № 3. С. 230–235.
3. Гарачковська О. Українська літературна казка 70-90-х років ХХ ст.: сюжетно-образна структура, хронотоп : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2008. 18 с.
4. Сабат Г. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореферат дис. ... д-ра. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2009. 40 с.
5. Яриш Ю. У світі казки : літ.-критич. нарис. Київ, 1975. 144 с.
6. Kraszewski J. Podróż do miasteczka. URL: https://poezja.org/wz/Kraszewski_J%C3%B3zef_Ignacy/25684/Podr%C3%B3z_do_miasteczka (дата звернення: 06.05.2020).



Ольга РУДЮК,

*старший викладач кафедри світової літератури та
методик викладання філологічних дисциплін
ЖДУ імені Івана Франка*

Вікторія БІЛЯВСЬКА,

*старший викладач кафедри світової літератури та
методик викладання філологічних дисциплін
ЖДУ імені Івана Франка*

МОТИВИ НОВЕЛІСТИКИ ҐІЛБЕРТА КІТА ЧЕСТЕРТОНА

У статті досліджено мотиви новелістики письменника. Цілісна розробка моральної концепції автором досягається крізь призму втілення наскрізних мотивів злочину та покаяння, прослідковуються мотиви: таємниці, пошуку внутрішньої та світової гармонії.

У новелістиці Честертон парадоксально обіграно мотив таємниці автором. Таємниця у Честертон пов'язана з образом дивакуватого священника Брауна, який завжди опиняється там, де скоїно злочин. Крім цього, автор вимальовує комічну зовнішність та поведінку священника, якому це все не заважає перемагати кремезних злочинців: «зовнішність священника була надто пересічною, а одяг занадто поношеним; лише побіжний погляд на нього міг привести готель до повного банкрутства» [3, с. 58]. Прототипом отця Брауна виявився друг Ґілберта Кіта Честертон – Джон О'Коннор, який відіграв головну роль у виборі письменником католицтва. Священик прагне не просто розкрити злочин, засудити злочинця, а повернути його до праведного життя, врятувати людську душу.

Митець вводить у сюжет більшості новел мотив духовного переродження грішника. Це переродження інколи набуває парадоксального відтінку. Для прикладу, у новелі «Хрест із сапфірами» про персонажа-крадія, який стане в майбутньому детективом, йдеться: «Фламбо ніколи не вбивав – він лише крав, винахідливо з розмахом. Кожен із його злочинів можна було додавати до наявного списку гріхів як майже новий і робити темою оповідання» [3, с. 4]. Та й сам отець Браун тричі пропонує Фламбо розпочати нове життя, чим підкреслено символічне значення цього вчинку. Ґілберт Кіт стверджував, що в сюжеті детективної історії не може бути якої-небудь всесвітньо таємної організації та інтриги міжнародної дипломатії, як і не повинно бути другорядного, неясного персонажу у ролі злочинця.

У новелі «Божевільніше за всіх» проступає містичний мотив, пов'язаний з ідеєю повного, як духовного, так і тілесного переродження, воскресіння, яке досягається шляхом очищення пам'яті через імітацію смерті. Символічний образ лікаря у новелі, який проводить небезпечні досліди над пацієнтами у психлікарні задля

допомоги в майбутньому синові, що збожеволів по його вині, створено автором задля відтворення мотиву хвороби суспільства, яке порятує тільки віра. Тому мотив божевілля реалізовано двопланово: справжнє та уявне: з одного боку, психічно хворі пацієнти, а з іншого, отець Браун, який вдає з себе психічно хворого задля розслідування справи. Як наслідок, все містичне пояснене Брауном як цілком логічне: зроблена пацієнтам ін'єкція викликала у них галюцинації. Відомо, що Честертон в юності цікавився містичним, а саме захоплювався окультизмом і разом зі своїм братом експериментував з дошкою для спиритичних сеансів. Проте, на відміну від Едгара По, у новелістиці Честертона не буде нагромадження мотиву жаху задля підсилення ефекту впливу на реципієнта.

Мотив станової нерівності суспільства, що виявлено у зверхності багатіїв щодо простих людей, наявний в новелі «Дивні кроки»: Пан Левер виявив найвищу лояльність, дозволивши простому священикові осквернити це священне місце, пробувши там не більш як півгодини, щоб написати листа [3, с. 58]. Втілюючи мотив багатства у сюжетній структурі твору, автор зіставляє образи аристократів з образами звичайних людей та використовує прийом іронії: «Президентом клубу був доброзичливий літній пан Одлі, чоловік у літах, котрий все ще носив старомодні комірці часів Гладстона. Він вважався символом цього примарного і водночас сталого суспільного устрою. За все своє життя нічого не зробив – ані доброго, ані навіть поганого; не був ні марнотратним, ні надто багатим. Він просто завжди був "у курсі справи" Жодна партія не могла обійти його, і якби він надумав стати членом Кабінету міністрів, його, безумовно, туди ввели б» [3, с. 65] чи «До кімнати швидко увійшов лакей і раптом зупинився, немов закам'янілий. Зробив він це абсолютно безшумно, але мляві та добросерді джентльмени звикли до того, що невидима машина, що обслуговувала і підтримувала їхнє існування, працює бездоганно, й несподівана зупинка лакея їх неприємно вразила. Вони відчули те саме, що і кожен з нас, коли б неживий предмет виявив непослух, наприклад, стілець раптом надумав тікати» [3, с. 67]. Для характеристики образу підлабузника перед вищим світом використано мотив самоприниження героя, що є дотичним до мотиву зникнення. Це самоприниження призвело до втрати Левером у новелі «Дивні кроки» індивідуальності: «Пан Левер теж зникав, звиваючись у конвульсіях шанобливих поклонів» [3, с. 66]. Конвульсії при поклонах – це водночас художній символ некоректної для людини поведінки.

Мотив незвичайного доповнює образ отця Брауна майже у кожній новелі Честертона. «У цьому готелі годі було чекати чогось незвичайного. Однак ці кроки здавалися настільки дивними, що слова звичайний і незвичайний взагалі не пасували до них. Як їх правильніше назвати – вирішити було вкрай важко. Отець Браун неначе йшов слідом за ними, постукуючи пальцями по краю столу, мов піаніст, що розучує фортепіанну п'єсу» [3, с. 59]. Проте все незвичайне досить швидко пояснюється детективом Брауном як цілком логічне, раціональне: «Мотив дивного, незвичайного зустрічаємо і в трактуванні образів

лакеїв: "Але ці новітні грошові мішки не могли уявити біля себе неможливого ані як раба, ані як товариша. Той факт, що з лакеєм трапилося щось дивне, був для них просто нудною і прикрою перешкодою» [3, с. 68].

Мотив злочину обіграно автором через міркування отця Брауна в новелі «Дивні кроки»: «Злочин, – продовжував він повільно, – це як витвір мистецтва. Не дивуйтеся: злочин – не єдиний витвір мистецтва, котрий виходить з майстерень пекла. Але кожен справжній витвір мистецтва, байдуже, чи він небесного, чи диявольського походження, має одну неодмінну особливість: основа його завжди проста, яким би складним не було виконання» [3, с. 74]. З мотивом злочину оповідач співвідносить мотив покаяння: «Справді, дивно, принаймні з вашого погляду, – сказав він, – що злодій і волоцюга розкався, тоді як безліч багатих людей, що мають високий суспільний статус, залишаються жорстокосердими й легковажними, не приносячи жодної користі ні Богові, ні людям? Але тут, перепрошую, ви завинили трохи, недооцінюючи важливість того, що роблять священики. Якщо ви сумніваєтеся у практичній користі каяття, то ось вам ваші ножі й виделки. Ви – дванадцять справжніх рибалок, і ось вам ваша срібна рибка. А мені Всевишній призначив ловити людей» [3, с. 72].

Гілберта Кіта було обрано першим президентом британського Детективного клубу, заснованого у 1928 році, де він продовжував виконувати свої обов'язки до 1936 року.

Цілісна розробка моральної концепції автором досягається крізь призму втілення наскрізних мотивів злочину та покаяння, прослідковуються мотиви: таємниці, пошукку внутрішньої та світової гармонії. Звідси і дидактизм авторської манери Честертона, якого немає у Едгара По. Слід відзначити, що повчальність не нав'язлива, завуальована у міркуваннях персонажів новел.

O. Rudjuk, V. Bilyavskaya. Motives of Novellistics of Gilbert Kit Chesterton.

В статье исследованы мотивы новеллистики писателя. Целостная разработка нравственной концепции автором достигается через призму реализации сквозных мотивов преступления и покаяния, прослеживаются мотивы: тайны, поиска внутренней и мировой гармонии.

O. Rudiuk, V. Bilyavska. Reasons of Short Stories of Gilbert Kit Chesterton.

The article examines the motives of the writer's short stories. The integral development of the moral concept by the author is achieved through the prism of the embodiment of the pervasive motives of crime and repentance, the motives are traced: mystery, the search for inner and world harmony.

Список використаної літератури:

1. Канчура Є. Г. К. Честертон та фентезі доби постмодернізму – від алюзії до візуалізації // Сучасні літературознавчі студії. 2014. Вип. 11. С. 279–290..
2. Пригодій С., Горенко О. Американський романтизм. Полікритика: навч. посіб. К.: Либідь, 2006. 440 с.
3. Честертон Гілберт Кіт. Смиренність отця Брауна / Г.К. Честертон ; пер. з англ. Андрія Пехника та Олега Шалати. К. : Знання, 2015. 271 с. (English Library).
4. Школа І. Проблема транзитивного образу Дон Кіхота у творах М. Хвильового та Г. К. Честертонна // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2011. Вип. XXIV, ч. 1. С. 241–248.



Ольга СІБІЛЬОВА,
студентка 5 курсу ІФЖ

А. В. УСАТИЙ,
доцент

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Однією з найголовніших умов формування Нової української школи є впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, що зменшують навантаження на учнів і оптимізують процес удосконалення освіти України.

Актуальність статті полягає у дослідженні формування конкурентоспроможної, компетентної, всебічно розвиненої особистості учня, використовуючи традиційні та інноваційні методи навчання, які сприяють інтелектуальному розвитку та формуванню творчих здібностей. На сьогоднішній день актуальною є інновація європейських вчених, які протягом останніх років працюють над процесом інтеграції навчальних предметів в процесі навчання. Це зумовлено тим, що в реальному житті немає чіткого використання знань тільки з одного предмету, тобто учень має знати та вміти, як правильно використовувати набуті знання в конкретній життєвій ситуації.

Проблемою інноваційної стратегії сучасної освіти займається цілий ряд вітчизняних та зарубіжних науковців: Т. Волоковська, І. Дичківська, Т. Коляда, Л. Овчаренко, В. Паламарчук, І. Підласий, Л. Хіхловський, J. W. Gardner, H. Klages, E. Petlak, S. Pokrivcakova, Z. Pietrasiński, A. J. Sowiński, P. R. Whitefield та багато інших.

Вчителі-новатори активно використовують інноваційні методики навчання у своїй педагогічній практиці. До таких вчителів-новаторів належать: Бугайова Н., Кідалова Н., Зайцев С. У чому ж новизна їх підходу до навчання української мови та літератури? Для того, щоб відповісти на це запитання, потрібно розібратися, що таке інноваційні технології.

Мета статті – відшукати особливості специфіки інноваційних технологій навчання української мови та літератури в 9-11 класах як засобу досягнення нових освітніх результатів. Інноваційна технологія – це певна система навчання, яка гарантує засвоєння знань у процесі спілкування вчителя та учнів й допомагає розвивати творчість і креативність, нестандартність і неординарність.

Кожен сучасний вчитель задумується над тим, як зробити свій урок сучасним, цікавим, нестандартним, як заохотити учнів до активного творчого процесу. Необхідною умовою продуктивного уроку є

мотивація, як учнів, так і вчителя. Щоб виховувати інтерес до української літератури, особливо в учнів старших класів, потрібно зробити уроки максимально близькими до життєвих ситуацій. Тут і потрібне використання інноваційних технологій. Найновішою інноваційною технологією є технологія інтегрованого навчання, про яку, розповідалося вище. Використання інтегрованого навчання не означає повну відмову від окремих дисциплін. Кожен предмет має свої особливості, свої питання, які необхідно вирішити, і пропонує власні методики розширення знань. Проте, коли перед учнями постає завдання, яке виникає на перетині декількох дисциплін, вони застосовують уже набуті знання та навички у новий спосіб, що сприяє більш глибокому розумінню предмета, який вивчається. Вчитель, інтегруючи навчальні теми з різних предметів на уроках літератури, значно розширює тематику для створення комунікативних ситуацій. За інтегрованого підходу до навчання учням стає цікавіше вивчати новий матеріал, спираючись на вже раніше отримані знання з інших предметів. Основною вимогою формування усної взаємодії є створення комунікативних ситуацій, тематика яких за інтегрованого підходу є необмеженою. Використання інтегрованого підходу, зокрема на уроках української літератури в старшій школі, є дуже ефективним. Яскравим прикладом реалізації цього методу на уроці є тема: «Україна в огні» Олександра Довженка. Найкраще та найповніше цю тему можна розкрити пов'язуючи її з історією України. Якщо говорити конкретніше, то з історією Другої світової війни. Безпосередньо урок має відбуватися за двома напрямками: українська література та історія, але ні в якому разі не витісняти один одного, а взаємодоповнювати. Для реалізації цього методу найкраще використовувати такі прийоми та методи: бесіда, проблемна ситуація, аналіз, синтез, узагальнення.

Використовуючи прийом аналізу та синтезу, можна детальніше пояснити учням історичні події, які описані у творі, наприклад, план «Ост» – «Коричнева чума». Вчитель історії розповідає історичні факти, а вчитель літератури, або ж самі учні цитують, як автор описав це у творі.

Сьогодні основним в педагогічній практиці є забезпечення якості знань учнів. Допомагають у цьому інноваційні педагогічні технології та вміння вчителя здійснити та скерувати свою роботу на швидке застосування нових педагогічних ідей, технологій навчання і виховання.

Узагальнюючи, можна сказати, що впровадження інноваційних методів значно покращує якість подачі навчального матеріалу й результативність його засвоєння учнями, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення української мови та літератури, створює умови для більш тісного партнерства між вчителями та учнями.

О. Сибилёва. Использование метода интегрированной учебы на уроках украинской литературы в старшей школе.

Одним из главнейших условий формирования Новой украинской школы есть внедрение в учебный процесс инновационных технологий, которые уменьшают нагрузку на учеников и оптимизируют процесс усовершенствования образования Украины.

O. Sibiliova Using the Method of Integrated Learning on the Lessons of Ukrainian Literature in High school.

One of the most important conditions for the formation of the New Ukrainian School is the introduction into the educational process of innovative technologies that reduce the burden on students and optimize the process of improving education in Ukraine.

Список використаної літератури:

1. Дудко Л. Роль інноваційних педагогічних технологій у становленні конкурентоспроможних спеціалістів // Мультиверсум. Філософський альманах. К. : Центр культури, 2004. №39. С. 1–4.
 2. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології // Математика в школі. 2003. №4. С. 2–6.
 3. Освіта навпаки, або Першопрохідці-STEM [Електронний ресурс]. URL : <http://pedpresa.ua/177304-osvita-navpaky-abo-pershoprohidtsi-stem.html>.
 4. Піддубник В. Інформаційно-технологічний ресурс освіти в Україні // Українське суспільство, 2003. Соціологічний моніторинг.
- Щербина В., Волкова О., Романенко О. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури: навчальний посібник Х.: Основа, 2007.



Каріна СВОБОДА,
студентка 4 курсу ІФЖ
Л. А. БАШМАНІВСЬКА,
доцент

ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

У статті висвітлено специфіку шкільного предмета «Українська література», охарактеризовано психологічні особливості процесу сприймання літератури учнями старших класів, а також розкрито засади навчально-виховного процесу на уроках української літератури.

Літературна освіта, безумовно, є однією з ключових компонентів гуманітарного пізнання й тому шкільний предмет «Українська література» постає на її тлі як досить потужний чинник гармонійного світосприйняття та самоідентифікації, що покликаний забезпечити пізнавальний, виховний та естетичний розвиток підростаючого покоління.

Дослідження відповідної педагогічної літератури дає можливість ще раз засвідчити, що на сьогодні проблема формування духовного світу учнів старшої школи є, на жаль, найменш вивченою. Беручи до уваги психолого-педагогічні особливості старшого шкільного віку, а саме те, що він є найбільш сензитивним для стабілізації та усвідомлення духовних цінностей та для утвердження сталої життєвої позиції, школа як соціальний інститут має детермінуватися не лише як осередок знань, а і як певний соціально-педагогічний центр формування духовних цінностей старшокласників.

Літературі як засобу формування духовного світу старшокласників приділяли увагу Є. Пасічник, Б. Степанишин, Г. Токмань, Т. Яценко та багато інших учителів та науковців.

Мета статті – висвітлити особливості шкільного предмета «Українська література», охарактеризувати психологічні особливості процесу сприймання літератури учнями старших класів, а також розкрити засади навчально-виховного процесу на уроках української літератури. Шкільний навчальний предмет «Українська література» є невід’ємною складовою духовності українського етносу і його генетичного коду. Література окреслюється як виразник усієї тієї духовності й мудрості українського народу, яка передає національні та загальні людські надбання, цінності та орієнтири, при цьому плекаючи їх у серцях дітей – представників майбутніх поколінь. На думку Є. Пасічника, література як шкільний предмет є багатофункціональним за своїм призначенням, а одним з найбільш важливих завдань, які

повинні бути розв'язані в процесі вивчення літератури, є забезпечення ідейно-естетичного впливу художніх творів на учнів та використання їх широкого потенціалу, аби сформувати всебічно розвинену особистість, громадянина України, якому властиві загальнолюдські цінності, притаманна висока культура, творчі здібності, широкий кругозір і високі моральні ідеали [1, с. 31].

Вікові особливості учнів обумовлюють потребу у варіативності методичних підходів до викладання літератури в школі. Зокрема, навчання української літератури в старших класах націлене передусім на вироблення вмінь отримувати естетичну насолоду від читання державною мовою, сприйняття живого українського слова і, особливо, на заохочення не лише здобувати знання з найрізноманітніших джерел, але й уміти їх практично втілювати в житті. Тому досить важливим моментом є те, що навчання старшокласників української літератури має здійснюватися як у навчально-пізнавальному, так і в компетентнісно-діяльнісному оточенні. Дослідниця Т. Яценко звертає увагу на те, що позиції світогляду ранньої юності будуються на інтелектуальному розвитку, рефлексії, саме це є тим чинником, що забезпечує усвідомлення і, зокрема, формування власних переконань. На цьому рівневому етапі сприймання постає як досить складний інтелектуалізований процес, який опосередкований попереднім, уже набутих досвідом, а також наявними знаннями та інтелектуальним потенціалом [4].

Відтак, сам процес усвідомлення старшокласниками цінностей є можливим лише за умови глибокого розуміння та осмислення феномену духовності. Учні старших класів сприймають героїв літературних творів саме через їхні вчинки. Це пояснюється тим, що вони знаходяться в процесі самоспостереження й у пошуках власного «я». Саме тому вчитель-словесник, як ніхто інший, повинен звертати увагу на цю особистість, і, відповідно, інтерпретувати вчинки героїв через призму внутрішніх поривань, а духовні орієнтири виводити згідно з почуттями.

Г. Токмань наголошує, що урок української літератури повинен містити такі завдання, які мають виконувати обидва суб'єкти навчального процесу – учитель та учень, серед них: формування уявлень про видатних письменників, прочитання творів та їх осмислення, засвоєння певних теоретико-літературних понять, усвідомлення різноманітних закономірностей розвитку українського письменства, екзистенційний розвиток особистості учня, його усного та писемного мовлення, творчих здібностей, вироблення естетичного смаку, формування загальногуманітарних умінь і навичок і, звичайно, усвідомлення ролі літератури та її зв'язок з іншими галузями української і зарубіжної культури [2, с. 32].

Український педагог Б. Степанишин пропонує враховувати такі концептуальні засади навчально-виховного процесу на уроках української літератури: формування національної свідомості на уроках і під час позакласної роботи; виховання свідомого громадянина; розвиток багатства мови, довірливої пам'яті, образного мислення, емоційної сфери, високої культури; виховання сучасного читача; прищеплення звички постійно читати та систематично стежити за літературною періодикою;

формування засобами художньої літератури майбутніх матерів, батьків, чоловіків та дружин [3].

Безсумнівно, з вищезазначеного можна зробити висновок про те, що урок літератури є найбільш сприятливим для формування духовного світу учня. Він має можливість на прикладі біографії митця та вчинків героїв показати як позитивні, так і негативні якості особистості, впливаючи на формування духовності. Учитель, звертаючи увагу на проблему духовного виховання особистості, повинен організовувати урок не лише відповідно до його мети, але й зважаючи на мету формування духовного світу старшокласника.

К. Свобода Литература как средство формирования духовного мира учащихся старших классов.

В статье освещены особенности школьного предмета «Украинская литература», охарактеризованы психологические особенности процесса восприятия литературы учениками старших классов, а также раскрыты основы учебно-воспитательного процесса на уроках украинской литературы.

K. Svoboda. Literature as a Leading way of Forming the Spiritual World of HighSchool Students.

The article highlights the features of the school subject "Ukrainian Literature", describes the psychological characteristics of the process of perception of high school students, and also reveals the basics of the educational process in the lessons of Ukrainian literature.

Список використаної літератури:

1. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах [Текст]: навч. Посібник. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
2. Токмань Г. Навчання української літератури: розвивати не втрачаючи // Дивослово. 2011. № 12. С. 32–34.
3. Степанишин Б. Нові підходи до викладання української літератури // Дивослово. 1995. № 1. С. 51–57.
4. Яценко Т. Психологічний аспект вивчення українського модернізму в 10–11 класах // Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ: проблеми та пошук: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 9–10 листопада 2004 р. Житомир: Полісся, 2004. 209 с.



**ПЕРЕКЛАД ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА
КАЗАХСЬКОЮ МОВОЮ**

Іманбекова Галія Турганбеківна народилася 10 жовтня у 1967 році, закінчила філологічний факультет Житомирського державного педагогічного інституту імені Івана Франка в 1989 році. Після цього тривалий час працювала у сфері освіти. Мешкає в місті Балхаш Карагандинської області. Вчитель російської мови і літератури. У вільний час займається перекладами з української та російської на казахську мову. Особистість поетична. У 2019 стала переможницею Конкурсу на кращий переклад віршованих творів Івана Франка казахською мовою, проведеного в рамках святкування 100-річчя Житомирського державного університету імені Івана Франка.

На ваш розсуд презентовано кілька перекладів відомого українського автора.

«П'ятнадцять літ минуло...»

П'ятнадцять літ минуло. По важкій,
завзятій боротьбі я опинився
побитий, хорий. У тишу, в спокій
я на село із міста схоронився.

Хоч молодий ще, був я у такій
зневірі, світ весь так мені змінився
з рожевого на чорний, що в гіркій
знетямі з бою я відсторонився.

У мене зблідли давні ідеали,
і люди видались таким дрібним,
мізерним кодлом, що для мене стали
чужі й далекі. Треба быть дурним,
щоб задля них у бій іти, як в дим;
ті, що терплять, варт того, щоб страждали.



«15 жыл өткен соң»

Өтті жылдар, келмеске кетіп қалды,
Жастық шақ қайталанбас мұң қалдырды.
Өткенді ойлап, жүрек бүгін налиды –
Ақмақ боп, алдап жүрмедім бе сол заманды.

Қара бұлт төнді басыма қара аспаннан,
Таттым мен өмір азабын жас шағымнан.
Он бес жыл өтсе-дағы сол заманнан
Түршігеді тұла бойым аурудан.

Қала мені қажытты, шыдамадым –
Адамдар да ұсақталып кеткен тым.
Ауылды, тыныштықты аңсап жаным,
Туған жерім, тек сеннен пана таптым.

«Ой-ой! Метушня і тривога в селі...»

Ой-ой! Метушня і тривога в селі,
Із вулиці діти тікають малі,
Старі покидають у полі роботу,
Додому дралюють, немов на пожар!
На лицах побачиш і страх, і турботу:
В селі є шандар!
Сей сіті рибацькі під стріху ховає,
Той в сіно рушницю стару обвиває
І пхає в шувар,
Сей крадену пряче дубову колоду,
Той в бочку пожарну щодуху ллє воду:
В селі є шандар!
Шандар і начальник рушають на слідство.
Соток Пазюкових шукати,
Трясли вже у кума, трясуть ще сусідство.
Стайні, і стодоли, і хати.
І свідків питають, мов в пітьмі блукають,
А грошей нема та й нема.
«Ну, куме коханий, дай руки в кайдани!
Тут слідство, для тебе тюрма».



**«Ойпырым-ой!
Ауылда дабыл мен ала-сапыран»**

Ойпырым-ой! Ауылда дабыл мен ала-сапыран.
Бала-шаға қашты әне даладан
Үлкендер егін даласында жұмысын тастап,
Өрт шыққандай, үйіне кетті адымдап.
Балықшы да ауын жинап,
Жиған-тергенін жүр тығып,
Бөшкеге салып, су толтырып,..
Көзі оттай, қорқыныш пен мазасыздық -
Көресің, болса қасиет адамдық.
Жандарм мен басшы тергеу жүргізіп,
Қарызға алған жерін жүр тінгіп.
Қара түн жамылып, куәгер тартып,
Қораны, аула, үйін де шашып.
Жоқ ақша қайдан шықсын, жарықтық!
«Кәне, сүйікті көршім, қолыңа кісен салайын!
Түрмемен аяқталады тергеу бүгін сен үшін»

«Лице небесне прояснилось...»

Лице небесне прояснилось
І блиском розкоші займилось,
Надії рум'янцем паліе –
Мені в тюрмі аж сердце мліе.
Нараз в безмірному просторі,
Мов парус на далекім морі,
Маленька хмарка виринає
І звільна, стиха надпливає.
Щось в ній мутиться і трепече,
Немов у сердце молодече
Ввірветься думка сумовита,
Тривоги хмаркою вповита.
Та промінь сонця гнеть зцілує
З лица небес хмаринку тую,
Лиш на рісницях золотистих
Дві-три краплиночки зависли.
О небо, кришталево море,
Що защеміло в серці твоім
В тій хвилі? Чи землі дрібної
Велике, непроглядне горе?..



«Аспан беті ашылып...»

Аспан беті ашылып,
Үміт оты жағылды.
Абақтыда отырып,
Жүрегім балбырады.
Желкенім менің теңізде
Еркін қалқып жүр еді.
Шумақтарым күрсініп,
Бұлт төндіріп тұр енді.
Күн сәулесі аймалап,
Аспанда бұлтты сейілтті.
Кірпікте тек алтынға ұқсап,
Екі-үш тамшы іркілді.
Мөлдір аспан, айналдым құдыретіңнен!
Қарайсың, көз тастап, биігіңнен,
Мұңайса, мұңаясың жермен бірге.
Қуанса, қуанасың, күлімдеп сен де.



Наукове видання

ПОЛІЛОГ

№ 8, 2020

Науково-публіцистичний збірник
кафедри світової літератури та методик викладання
філологічних дисциплін
Житомирського державного університету ім. І. Франка

Засновано у 2013 р.

Друкується за авторською редакцією

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей. Редакційна колегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Підписано до друку ?????????? Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таhoma. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 10.1, обл. вид. арк. 10.88. Наклад 100.
Зам. ??????????

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua